

TISCHLER JÁNOS
AZ ONÓDY-ÜGY, 1964*

1964. december 5-én a *Népszabadság* hírül adta, hogy a Budapesti Rendőr-főkapitányság nyomozást folytatott Onódy Lajos, az Éttermi és Büfé Vállalat igazgatója és tizenegy társa ellen a társadalmi tulajdont károsító bűncselekmények miatt. A nyomozás megállapításai szerint Onódy és társai éveken keresztül „csaltak, sikkasztottak, károsították a kezelésükre bízott társadalmi tulajdont, s bűnszövetségben elkövetett cselekményeikkel mintegy 400 ezer forint kárt okoztak a népgazdaságnak”. A rendőrség bűnvádi eljárást indított Lázár Géza, a Belkereskedelmi Minisztérium Vendéglátó-ipari Főigazgatóságának mint az Éttermi és Büfé Vállalat közvetlen felettes hatóságának vezetője ellen is, aki egyrészt fedezte Onódy üzemleit, másrészt maga is bűncselekményeket követett el.

Ezzel „hivatalosan” is kezdetét vette az Onódy-ügy (mellesleg ekkor már a fél ország erről beszélt), amely aztán többfelé szétágazott. Óhatatlanul összekapcsolódott a magyar pártvezetésben Hruscsov 1964. októberi leváltása nyomán kialakult bizonytalansággal, amely leginkább azt a kérdést vetette fel, miként tud úrrá lenni Kádár János pozíciója megingásán, s amelyet ellenfelei a párt felső köreiből igyekeztek kihasználni. Kiindulópontja és hivatkozási alapja lett egy végül eredménytelen korrupcióellenes (sajtó)kampánynak is, ráadásul akadtak, akik saját alantas céljaik elérése érdekében hamis pletykákat kezdtek gyártani és terjeszteni olyanokról, akiknek az ügyhöz semmi közük nem volt, sőt magát Onódyt sem ismerték.

* Az Onódy-ügy feldolgozásához a következő levéltárakban folytattam kutatást: Magyar Országos Levéltár, Budapest Főváros Levéltára, Belügyminisztérium Központi Irattára, Történelmi Hivatal és utóda, az Állambiztonsági Szolgálatok Történelmi Levéltára, Open Society Archive. Jól tudtam hasznosítani az 1956-os Intézet Oral History Archívumában lévő visszaemlékezések némelyikét is. Az Onódy-per anyagai a Fővárosi Bíróság irattárában található, jelzetek nélküli öt vaskos dobozban, így ezt jelen munkámban külön hivatkozás nélkül használok. A legértékesebb forráscsoportnak az a bőséges dokumentáció bizonyult, amelyet maga Onódy Lajos gyűjtött össze tevékenysége kezdetétől egészen 1996-ban bekövetkezett haláláig. Az Onódy-hagyatéknak mondhatni ékköve az a több mint százoldalas, publikálatlan interjú, amelyet 1993-ban készítek vele. Tanulmányom megírása során számos alkalommal támaszkodtam erre a hagyatékra – sajátossága és rendezetlensége okán szintén a forrás külön megjelölése nélkül. Ehelyütt szeretném megköszönni Onódy Lajos özvegyének, hogy mindezt a rendelkezésemre bocsátotta. Ugyancsak köszönöm a segítségét mindazoknak, akik Onódyval kapcsolatos emlékeiket megosztották velem, közülük elsősorban Szemes Györgynének, Szendrői Pálnak, Csulák Józsefnek és dr. Tímár Györgynek.

TIZENÖT ÉV

Kezdetek

Az 1920-ban született Onódy Lajos 18 évesen kezdett a Ganz-gyárban (Ganz és Társa Villamosságai, Gép-, Waggon- és Hajógyár Rt.) dolgozni, előbb segédmunkás volt, aztán villanyszerelő, majd egy művezetői iskola elvégzését követően 1941-ben műszaki tisztviselővé lépett elő. A háború alatt kommunistákat és zsidókat mentett, amiért az izraeli Yad Vashem Intézettől 1995-ben, még életében, megkapta a Világ Igaza kitüntetését. Legfőképp az ő nevéhez fűződik a gyár „bénítási anyagainak” megmentése 1944 decemberében.¹ Karácsony előtt a Gestapo letartóztatta, a svábhegyi Majestic Szállóba vitték, ahol halálra ítélték. Az ítélet végrehajtása a szovjet csapatok közeledtének köszönhetően hiúsult meg.

A kádernek kiemelt fiatal kommunista Onódy 1945 júniusában – „pártfeladat-ként” – Ungár Miksa Extra Cukorka- és Csokoládégyárának beszerzési vezetője lett, a fővárosi édesipari üzemeket kellett ellátnia cukorral. Az Ungár családot Onódy mentette meg az elhurcolástól, és az ő pesti villájukban ismerkedett meg az oda „beszállásolt” Vas Zoltánnal, akinek rábeszélésére elvállalta a megbízást.

1949 októberében felkérték Onódyt, hogy szervezze meg a Büfé Nemzeti Vállalatot, amit szakképzetlensége ellenére ügyesen véghez is vitt. A vállalat 1950. január 1-jén kezdte meg a tevékenységét, székhelye a Puskin utca 6. szám alatt volt, az államosítások során „átvett” büfék és eszpresszók jelentették az alapvagyont. Az első fontos feladat a nagy – akkori szóhasználatnál súlyponti – építkezések helyszínein (Dunapentele, Inota, Sajóbáony, Kazincbarcika, Sirok) dolgozó munkások ellátása volt. Ehhez jöttek a színházi, vállalati, közületi és a strandokon (pl. Palatinus, Dagály, Rudas fürdő) felállított büfék, valamint a sportpályák területén lévő kávéházak Budapesten. A vállalat hozta létre a Népstadion büféhálózatát, és vezette be újdonságként a mozgó büfékocsikat az április 4-i és május 1-jei felvonulásokon, valamint a Margitszigeten. 1953-ban Éttermi és Büfé Vállalattá alakult át, a VIII. kerületi tanács illetékes osztályának felügyelete alól közvetlenül a Belkereskedelmi Minisztérium alá helyezték, irányítását a tárca Reprezentatív Vendéglátó-ipari Igazgatósága látta el, amelynek elnevezése később Vendéglátó-ipari Főigazgatóságra módosult. Ekkor kerültek a vállalathoz olyan ismert budapesti helyek, mint a Kis Royal, a későbbi Moulin Rouge helyén álló Budapest Táncpalota, az Abbázia, a Gresham, az Emke, a Savoy, a Váci utcai Anna presszó, a Budapest eszpresszó, a budai Rózsakert, az Apostolok étterem, a Baross kávéház, a Jereván és a margitszigeti Casino étterem. Ők gondoskodtak a MALÉV nemzetközi járatainak, valamint az összes külföldi légitársaság Budapesten landoló gépeinek ellátásáról, ők működtették a Ferihegyi repülőtér Tranzit Hoteljének éttermét is. Onódy

¹ A bénítási anyag eltávolításával, vagyis egy esztergagép, gyalugép vagy bármilyen hasonló berendezés vezetőorsójának a kiszedésével, illetve megsemmisítésével a hatalmas gépek használhatatlan ócskavassá válnak.

nevéhez fűződik többek között egy-egy szörp-, cukorka- és nápolytermelő-üzem létesítése az országos hiány enyhítésére, a szörpkocsik „rendszerbe állítása” Budapest utcáin, teaházak létesítése, a krémká-

vé-fogyasztás elterjesztése az olasz Caggia-gépek behozatala révén, a jégkrém-, majd a lágyfagylaltgépek beállításával a lágyfagylalt, valamint a turmix italok honi megismertetése, az olajsütők első alkalmazása, a zenegépek megjelenése Magyarországon. Ugyancsak az ő ötlete nyomán nyílt meg 1955-ben az igényes cukrásztermékeivel és kitűnő hidegkonyhájával azonnal népszerűvé váló Mézes Mackó, amelyet hamarosan követett a Budai Mackó is. A vállalat idővel az egyik legnagyobb hazai, országos hálózattal rendelkező vendéglátó-ipari cég lett, 380 kisebb-nagyobb üzemegységgel, ahol télen két és fél ezer, nyáron hozzávetőleg négy és fél ezer ember dolgozott.

A csúcson

A vállalat 1964-ig tíz alkalommal nyerte el a belkereskedelmi miniszter és az illetékes szakszervezet által adományozott „legjobb vendéglátó-ipari vállalat”, illetve Kiváló Vállalat címet. Emellett kétszer kapta meg a magasabb elismerést jelentő miniszteriszakszervezeti vándorzászlót, legutóbb az 1963. évi eredményei alapján. 1964 első félévi teljesítményét dicsérő oklevéllel jutalmazták, ami azt vetítette előre, hogy az év végével ismét kiváló vállalat lesz, és újra elnyerheti a vándorzászlót.²

Onódy két ízben részesült magas állami kitüntetésben, előbb 1958-ban majd 1960-ban Dobi Istvántól, az Elnöki Tanács elnökétől vehette át a Szocialista Munkáért Érdemérmét, 1953-ban és 1959-ben pedig megkapta a Belkereskedelem Kiváló Dolgozója kitüntetést saját miniszterétől. 1960 szeptemberében a szovjet kereskedelmi miniszter a Szovjet Kereskedelem Kiváló Dolgozója címet adományozta neki a moszkvai Gorkij parkban lévő Medvezsonok (Mackó) büfé-étteremben a „magyar kiállítás lebonyolítása idején végzett kiváló munkájáért” (vagyis a vendéglátóhely létrehozásáért és működtetéséért), valamint „tapasztalatainak a szovjet szakemberekkel való megosztása útján nyújtott gyakorlati segítségéért”. Itt találkozott a „felszabadulástól eltelt tizenöt év eredményeit bemutató” kiállítást Kádár János kíséretében megtekintő Hruscsovval, akinek üdvözlésére Onódy a Fradi-indulót játszatta el, s akit teljesen elkápráztatott a magyar gasztronómiai különlegességek feltalálásával, a krémkávával meg az ötven darab grillcsirkét egyszerre sütő masinával, amelyből a látvány kedvéért kettő is volt. A tervezett rövid protokoll-látogatás hosszú órákra nyúlt, lebonyolításának módját a külsőségekre fogékony magyar politikai vezetés nagyra értékelte. Onódy többször adott olyan állami fogadást is, ahol Kádár volt a házigazda.

Onódy Lajos sikerének titka abban rejlett, hogy ahol csak tehette, a „deklasszált elemként” nyilvántartott egykori tulajdonosokat, a szakterületükön elismert szakembereket, azaz hozzáértőket bízott meg a régi vagy frissen létrehozott kintinok, büfék és éttermek vezetésével. A legkiválóbb, de a Rákosi-korszakban politikai megbízhatatlanság miatt mellőzött mesterek dolgoztak a vállalat Budapestet ellátó központi cukrászüzemében vagy hidegkonyháján. A megfelelő politikai védettséget elsősorban Onódy kikezdehetetlen munkásmozgalmi múltja biztosította, és az ügyes „húzások”, mint például az, hogy 1952-ben igaz-

² Budapest Főváros Levéltára (BFL) XXXV/13/1964/c/438. és 439. ő. e.

gató-helyettesnek maga mellé vette Rákosi Mátyás sógorát, „a teljesen ártalmatlan Bányai bácsit”.

A pártalapszervezetnek Onódy semmi beleszólást nem engedett a vállalat ügyei-be. A vendéglátóiparban amúgy sem volt jellemző a párttagok magas aránya, így volt ez az Éttermi és Büfé Vállalatnál is, a mindössze nyolcvan-kilencven párttaghoz számíthatjuk még a Kommunista Ifjúsági Szövetség negyven-ötven tagját 1957 után.³

A vállalat 1956-ot követően tovább terjeszkedett. Onódy megérezte a Rákosi idején elhanyagolt idegenforgalom „népgazdasági ágazattá válását”, a turizmus dinamikus fejlődését, s ezért új területre merészkedett: a szállodaiparba. Előrelátása beigazolódott, hiszen 1960 és 1964 között több mint megötszöröződött a Magyarországra beutazott turisták száma, 1964-ben meghaladta az egymillió-háromszázezer főt, a kapitalista államokból érkezők aránya átlagosan húsz-huszonöt százalék körül ingadozott. Ennél lényegesebb volt azonban, hogy „mindkét relációban” rohamosan emelkedett a vendégéjszakák száma, az idegenforgalom pedig hagyományosan a fővárosra és a Balaton környékére koncentráldott.⁴

Így hát „terjeszkedése” helyszínéül Onódy a Balaton déli partját választotta, amely a szintén sokszorosára növekvő belföldi turizmusnak is kiemelt célpontja volt. A Siófoktól Balatonföldvárig húzódó területet az Országos Üdülvendéglátó Vállalattól „vette át” 1958 októberében. Rendbe hozatta és korszerű berendezéssel – többek között modern belsővel, a konyhákat egyebek mellett nagy kapacitású olajsütőkkel és elektromos hűtőszekrényekkel látta el – a meglévő vendéglátó-ipari egységeket (pl. a szántódi Révcsárda, a kőröshegyi Flekken csárda), újakat nyitott (pl. a balatonszéplaki Hableány és a zamárdi Pannónia étterem), és addig ismeretlen üzlettípusokat honosított meg, mint amilyen a siófoki és földvári Borharapó volt. A nyáron mindig megugró hétvégi turistaforgalom kiszolgálására több helyen is nagy büféket (pl. a Matróz, a Sió és a Strand büfé Siófokon, a Strand és a Bistró büfé Földváron), valamint önkiszolgáló éttermeket létesítettek – többek között a földvári kemping területén. Ezzel egyidejűleg a vállalat üzemeltette a „területen” lévő fagyfaltozókat, presszókat és nem utolsósorban a SZOT-üdülőkben felállított összes kis büfét. Kiepítették az éjszakai szórakozóhelyek hálózatát is, közismert volt a földvári Keringő vagy a siófoki Tünde bár. Összességében 1964-re a Balaton déli partján a „segédüzemekkel együtt” csaknem száz „kisebb-nagyobb üzem” működött a vállalat kezelésében, ahol holtseasonban kétszáz, a nyári idényben pedig nagyjából 2200 ember dolgozott.⁵

Az 1958-as brüsszeli világkiállítás magyar pavilonja éttermének bevételét a Belkereskedelmi Minisztérium motelszobák vásárlására fordíthatta, amelyeket Onódy „kapott meg”. Így 1959 késő tavaszán Földváron egy 400, Siófokon pedig egy 240 személyes motel kezdte meg működését, a hozzá tartozó korszerű éttermekkel. Onódy –

kapcsolatait maximálisan kihasználva – hamarosan belefogott a szállodaépítésbe is. A következő években rohamtempóban épült meg Siófokon a háromszintes Vénusz

3 (BFL) XXXV/13/1964/c/438.

4 Magyar Országos Levéltár (MOL) XIX-G-4-rrr, 94. d.

5 BFL XXXV/13/1964/c/438. ő. e.

(1960) és a hatemeletes Balaton Szálló (1962). Övé lett a hatvanszobás, négyemeletes Napfény Szálló, amelyet a Belügyminisztériumtól szerzett meg, és az addig zárt egyseget megnyitotta a vendégforgalom előtt. 1964 júniusában adták át az Onódy által megálmodott siófoki vízparti szállodasor első két tagját, az egyenként 138 szobás, 276 férőhelyes Lídó és Hungária Szállodát a hozzájuk tartozó ezerfős Siófok étteremmel együtt. A trió harmadik tagjának, a 307 férőhelyes Európa Szállónak az üzembe helyezése – jórészt az időközben kirobbant „ügy” miatt – 1966-ra csúszott át, s végül nem épült meg a hotelsort lezáró tizenkét emeletes Torony Szálló a hozzákapcsolt étteremmel. Az elsősorban külföldi turistákat megcélzó, idényjellegű Napfény, Balaton, Lídó és Hungária az előkelő A-II kategóriába tartozott, kihasználtságuk 1964 három nyári hónapjában átlagosan 86,5 százalékos volt (abban az időben Magyarországon csupán két A-I kategóriájú hotel létezett: a budapesti Gellért és Royal Szálló).⁶

Kapcsolatok

Onódy egy monopolhelyzetben lévő, ráadásul az akkori megítélés szerint stratégiailag fontos területen működő intézmény vezetőjeként sok szállal kötődött a párt- és állami vezetés több tagjához, szükség esetén – viszonzásra számítva – apróbb-nagyobb szívésségeket tett nekik. Ezek közé tartozott az ingyenes vagy rendkívül kedvezményes vendéglátás vagy az, hogy számon tartotta a születés- és névnapjukat, és nemegyszer ezüstitálcákon bőséges hidegtalakat, valamint tortákat vagy jófajta bel- és külföldi szeszes italokat küldött ajándékba.⁷

Onódy úgy tekintett vállalatára, ahogy az még manapság is előfordul állami intézmények esetén. Ha kivitetett valamit a lakásába, a gödi nyaralójába vagy a vadászházba, nem azért tette, hogy az államtól eltulajdonítsa (a bútorokon, porcelánokon, olajkályhákon szabályosan feltüntették a vállalati leltárszámot), hanem hogy azt ott használhassa. Igaz, nem volt erőssége a számvitel, a könyvelés, a rendeletek és utasítások végrehajtásának adminisztratív ellenőrzése, és nagyvonalúsága később sebezhetővé tette – mindezeket 1964-ben ellene is fordították. Ugyanez volt a helyzet az étel- és italfogyasztással. Saját tulajdonaként kormányozta vállalatát, amelyen belül az ilyen tételeket nyugodtan ide-oda tologathatja, egy-egy palack elajándékozását vagy a térítésmentes vendéglátást „beruházásként” fogta fel, amelynek ellentételeként a vállalat érdekében elintézt valamit, mondjuk a víz és a villany gyors bevezetését a Balatonparti motellekbe. Nehezen dönthető el, volt-e joga új szolgálati öltönyöket készíttetni, vagy igazgatóként engedélyezhette-e, hogy egy első osztályú helyen megtartott rendezvényen elfogyasztott tételeket negyed-osztályú áron számoljanak el.

Onódy kapcsolatrendszerének alapja főként a futball, illetve a közös Ganz-múlt volt. Igazolt játékos volt, míg egy súlyos sérülés derékba nem törte további pályafutását, a labdarúgástól azonban egész életé-

⁶ Uo. és MOL XIX-G-4-rrr, 94. d.

⁷ Voltak, akiknek Onódy újév alkalmából sült malacot küldött, köztük Nezvál Ferencnek is. Róla sokan beszéltek, hogy ilyen esetekben „elfelejtette” visszaküldeni az ezüstitálcákat, amelyeket Onódy kényszerűségből veszteséggént leírt.

ben nem tudott elszakadni. És ez nagy segítség volt egy olyan korszakban, amelyben a focit kiemelten kezelték, mondhatni politikai kérdésnek tekintették. A futballnak köszönhetően sikerült elintéznie 1941-ben, hogy nem hívták be katonának (s így nem vezényelték a frontra). Sőt, aztán ő maga adott másoknak a katonai szolgálat alóli felmentésre jogosító hadiüzemi igazolványt.

Gáspár Sándort és Münnich Ferencet a Fradin keresztül ismerte meg Onódy, aki 1953-ban lett az FTC, akkori nevén a Budapesti Kinizsi labdarúgó szakosztályának vezetője. Erre a tisztségre Komorettó Béla elnök kérte őt fel, akivel valamikor együtt focizott. Az együttes az élmezőnyűi dolgozók szakszervezete alá tartozott, színe piros-fehér volt, s hivatalos részről meglehetősen mostohán bántak vele a „kedvenc” csapatokhoz – Honvéd, Újpesti Dózsa, Vasas, Budapesti Vörös Lobogó (az MTK) – képest. (A klub 1949 és 1963 között például nem nyert bajnokságot!) 1955-ben egy bécsi vendégjáték alkalmával, ahol megnyerték a húsvéti tornát, Onódy zöld-fehér felszerelésben és Ferencváros néven léptette fel a csapatot. Emiatt leváltották, egy év elteltével azonban Gáspár Sándor, a Szakszervezetek Országos Tanácsának elnöke egy hosszú személyes beszélgetés után visszahelyezte őt pozíciójába. Néhány hét elteltével az együttes nevét végérvényesen visszaváltották Ferencvárosra.

Ami Münnich Ferencet illeti, ő 1948–50-ben a klub elnöke volt, Onódy erre hivatkozva kereste fel 1956 szeptemberében Belgrádban, ahol a magyar nagykövetséget irányította. Ez a jó ismeretség egészen odáig vezetett, hogy már a forradalom leverése után, decemberben ismét találkoztak, és Münnich elengedte a Fradit előbb egy jugoszláviai túrára, aztán 1957-ben egy tizenhét mérkőzésből álló ausztráliai–óceániai körútra. Cserébe Onódy garantálta, hogy senki sem fog disszidálni a csapat tagjai közül, és a szavát meg is tartotta.

Pongrácz Kálmán 1918-tól dolgozott a Ganzban, 1938-tól szakszervezeti főbizalmiként, 1947-ben a gyár vezérigazgatója lett, majd 1949-től 1958-ig Budapest főpolgármestere, illetve a Fővárosi Tanács elnöke. Onódy rajta keresztül került kapcsolatba és barátságba Nezvál Ferencsel, aki 1954-ig Pongrácz helyetteseként tevékenykedett, és egyebek közt a fővárosi vendéglátóiparért is felelt. Az 1956 decemberében igazságügy-miniszterré előlépett Nezvál révén ismerte meg annak helyettesét, Szalay Józsefet, akit 1963-ban a Legfelsőbb Bíróság elnökének neveztek ki, valamint Szénási Géza legfőbb ügyészt. Szorosan vett baráti köréhez tartozott az 1963-ban vezérőrnaggyá előléptetett Sós György budapesti rendőrfőkapitány is. A nagy és rendszeres alkoholfogyasztó hírében álló Sós számos alkalommal vendégeskedett Onódy valamelyik éttermében vagy balatoni hoteljében.

Herczeg Ferenc kohó- és gépipari miniszterhelyettes (egykori Ganz-munkás) mutatta őt be főnökének, Csergő Jánosnak.

8 A Mézes Mackóban volt egy pincehelyiség, amely néhány felsőbb vezető (pl. Gáspár, Pongrácz, Nezvál, Csanádi, Csergő, Herczeg) találkozási helyévé vált, itt jöttek össze, ha egymást közt akartak megbeszélni valamit. Külön ér-

tette őt be főnökének, Csergő Jánosnak. A balatoni szállodaépítkezés során kötött ismeretséget Kossa István közlekedés- és postaügyi miniszterrel, majd utódjával, Csanádi Györggyel.⁸ Közvetlen főnökei közül

barátjának mondhatta Sebes Sándort, a belkereskedelmi miniszter első helyettesét. Az Aranycsapat vezetőedzőjével, Sebes Gusztávval szintén jó viszonyt ápolt, felesége a vállalatnál dolgozott, üzletvezetői beosztásban. Dapsi Károlyt pedig, aki 1958 és 1961 között vezérőrnagyi rangban a Magyar Néphadsereg politikai főcsoportfőnöke volt, majd menesztése után a VIII. kerületi pártbizottság első titkára lett, ő mentette meg a további katonai szolgálattól 1944-ben.

Onódy tipikus „kijáró” volt, aki a saját javára tudta fordítani a rendszer merevségét, s ehhez minden eszköz és lehetőség megadatott neki. Az idők folyamán szakmai alapon is széles ismeretségi-baráti köre alakult ki olyan emberekből, akik révén egyéni előnyökhöz juthatott, illetve akik segítségére lehettek abban, hogy vállalata a hiánygazdaságból vagy az állami bürokrácia lomhaságából fakadó nehézségeket áthidalja. Ebbe a körbe tartozott például Tatai József, a Belügyminisztérium Ütlevélosztályának, majd 1962-től a Külügyminisztérium Igazgatási Főosztályának a vezetője, Húvös Sándor, a MALÉV vezérigazgatója, Vető Kálmánné, a Magyar Beruházási Bank vezérigazgató-helyettese (akinek például balatoni nyaralójába ingyenesen bevezetette a vizet és a villanyt), Kótun Károly, a Földművelésügyi Minisztérium főosztályvezetője, Forth László, a ferihegyi Transzit Hotel igazgatója és Fehér Sándor, az ERDÉRT Vállalat vezérigazgatója.

Ő maga sem titkolta: amit csak lehetett, fehér asztalnál vagy vadászatokon intézett el, legyen az építési telek vagy egy helyiség megszerzése, balatoni létesítményeinek folyamatos és fennakadásmentes ellátása borral és sörrel, behozatali engedélyek soron kívüli elintézése vagy bármi más. Onódy 1953-tól kezdve rendszeresen járt külföldre, Tatainak köszönhetően állandó útlevele volt, 1964-ig huszonhat nagyobb utazást tett Nyugaton, összesen harmincnolc országban járt, a repülőjegyeket pedig gyakran ingyen kapta Húvös Sándortól. Ugyancsak jelentős kedvezményeket élvezett az IBUSZ-nál (pl. külföldi utazásai során nemegyszer annak költségére szállhatott meg), amellyel a felépített szállodák külföldi vendégekkel való „megtöltése” kapcsán üzleti viszonyban állt, hiszen a turizmus döntő részben szervezett keretek között zajlott Magyarországon.

A kapcsolatépítés csúcsa a Mackó és a Diána vadásztársaságok létrehozása volt a mátrai Kisnánáson 1962–63-ban, amelyeknek őt, illetve hét tagja volt: Gáspár, aki egyéb funkciói mellett 1959-től a Politikai Bizottság póttagja, 1962-től rendes tagja, emellett Nezvál, Szalay és Szénási, illetve Bodonyi Márton, a Legfelsőbb Katonai Bíróság elnöke és Kelemen Endre, a legismertebb s legfoglalkoztatottabb igazságügyi orvos szakértő, valamint természetesen Onódy.

Mindezeket figyelembe véve méltán érezhette védettnek magát, olyannak, akinek senki sem árthat, és akinek sok mindent szabad. De nyilvánvaló, hogy mindezzel ellenségeket is szerzett, és a maga köré szőtt védőháló végső soron elégtelennek bizonyult ahhoz, hogy fenntartsa.

delesség, hogy Onódy felszolgálóként itt foglalkoztatta az 1963-as amnesztiáig börtönbüntetését töltő Kopácsi Sándor feleségét.

AZ „ÜGY”

Baljós jelek

Az Onódy-ügy kipattanása óta a mai napig bővelkedik homályos részletekben, ennél fogva táptalaja lett különféle mítoszoknak és legendáknak. Arra a legalapvetőbb kérdésre sem tudunk egyértelmű bizonyítékokkal alátámasztott választ adni, hogy kinek vagy kiknek állt érdekében kiobbantani a botrányt.

Manapság is tartja magát az a nézet, hogy Kádár „baloldali” ellenzéke kívánta ily módon megbuktatni a párt vezetőjét. Ezt a verziót sem lehet teljességgel kizárni (legalábbis az események egy későbbi fázisában), azonban nem szabad megfeledkeznünk arról, hogy az Onódy-ügybe torkolló eseménysor, az első letartóztatások 1964. szeptember közepén történtek, s szerfelett valószínűtlen, hogy azokban a napokban bárki előre látta volna Hruscsov bő négy héttel későbbi leváltását. Mások véleménye szerint Onódy baráti köréből igyekeztek valakit ellenfelei az ő bukásán keresztül kikiktatni a politikai életből. A szereplők közül leginkább Gáspár Sándor jöhet(ne) szóba, a feltételezést azonban az illetékes levéltár nyilvántartásában létező, de „fel nem lelhető” rendőrségi operatív dossziék hiányában sem cáfolni, sem igazolni nem lehet.

Ami a rendelkezésre álló – különösen a perrel kapcsolatos – dokumentumokból egyértelműen kiviláglik, az az, hogy Onódy 1964-es bukása váratlanul történt, a kulisszák mögött készítették elő, és nem köztörvényes bűncselekmény elkövetése volt a kiváltó ok. Nem az történt, hogy Onódy „lebukott”, amikor már nem tudta tovább lépni sikkasztásait vagy egyéb visszaéléseit. Az is látszik, hogy a rendőrség tulajdonképpen csak a vállalatigazgató letartóztatása után fogott neki olyan „bizonyítékok” összeszedésének, amelyek alapján az ügyet tisztán gazdasági jellegű büntettként lehet feltüntetni, s amikor ilyen „bizonyítékok” alig akadtak, akkor a meglévőkből kellett egy pert „összefabrikálni”.

A fentieket figyelembe véve inkább azt a környezetet igyekszem bemutatni, amelyben az események 1964 folyamán lejátszódtak.

Némileg visszaugorva az időben, 1964-ig mindössze egyetlen komolyabb feljelentéssel kellett Onódynak „megbirkóznia”. 1962 augusztusában „Az Éttermi és Büfé Vállalat számos kisdolgozója” aláírással gépelt, névtelen feljelentés érkezett a Belkereskedelmi Minisztériumhoz Onódy és a vállalat más vezetői ellen, akiket a levélíró gazdasági visszaélések és egyéb fegyelmi vétségek elkövetésével gyanúsított meg. Magáról Onódyról azt állította, hogy ma már egyáltalán nem „munkásigazgató”, hanem „arisztokrata vezérigazgatót játszik”, „a rengeteg külföldi utazgatáson kívül” szinte már csak a sport érdekli. Olyannyira, hogy focistákat és családtagjaikat alkalmazza magas fizetéssel a vállalatnál, illetve „hidegtalak tömkelegét és szendvicsek százait” juttatja ingyen nekik. S mivel az igazgató másra gyakorlatilag nem figyel oda, ezért a „csúcsmenedzesség java része rendszeresen horribilis különkeresetekre tesz szert”. Ezen kívül szóba került az is, hogy a Mézes Mackóban annak vezetőjével karöltve Onódy szervezi a kulisszák mögött a „Belker. csúcspozícióban lévő potyalesőinek a rendezvényeit”.

A feljelentést szerzője egyidejűleg megküldte a Magyar Szocialista Munkáspárt Központi Bizottságának, külön Kádár Jánosnak, a Belügyminisztériumnak, a Magyar Rádióknak, a *Népszavának*, a *Figyelőnek* és a *Ludas Matyinak*. A Belkereskedelmi Minisztérium Főkönyvelősege – amelynek vezetője dr. Rucz István volt – Sebes Sándor utasítására a vállalatnál revíziót végzett, és megállapította, hogy szabálytalanság nem történt, a felhozott vádak és panaszok alaptalanok. Ezt Sebes írásban – a revíziós jelentést mellékelve – közölte Sós rendőrfőkapitánnyal, aki ugyanezt a feljelentést kivizsgálásra megküldte neki. A vállalat pártszervezete elleni vádakokat a VIII. kerületi pártbizottság vizsgálta meg és taláta légből kapottnak.

Visszatérve 1964-re, ekkorra egy konfliktus nyomán megromlott Onódy és Szénási baráti viszonya, a legfőbb ügyész formálisan ki is lépett a közös vadásztársaságokból. Ugyanez játszódott le Onódy és Sós György között is, összetűzésbe keveredtek, ami véget vetett a barátságuknak. Egyes visszaemlékezések szerint ettől kezdve a Budapesti Rendőr-főkapitányságon intenzíven gyűjteni kezdték az „anyagot” Onódy ellen, hátha jó lesz egyszer valamire.

A Belkereskedelmi Minisztérium Vendéglátó-ipari Főigazgatóságához csupán két kiemelt, országos hatókörű szálloda- és vendéglátó vállalat tartozott: az Éttermi és Büfé Vállalat, valamint az 1957-ben létrejött Országos Idegenforgalmi Szálloda és Étterem Vállalat (OISZÉV), amely megalakulása óta kétszer részesült a Kiváló Vállalat címben, és háromszor nyerte el a miniszteri-szakszervezeti vándorzászlót, egy ízben pedig a Minisztertanács vörös vándorzászlaját.⁹ Az OISZÉV élén Rózsa Miklós állt, akit erős embernek tartottak, az a hír járta róla, hogy nagyszerű kapcsolatokat ápol a „hatóságokkal”, sőt egykoron maga is belügyi funkcionárius volt, egészen az őrnagyi rangig vitte. Ami bizonyos, hogy 1956 előtt többek között az Üzemélelmezési Vállalatot vezette, aztán rövid ideig a Pénzügyminisztérium személyzeti főnökeként tevékenykedett. Azzal, hogy az Éttermi és Büfé Vállalat 1960-tól szállodák építésébe kezdett, Onódy átlépte a kijelölt működési kört, és óhatatlanul szakmai rivalizálás alakult ki közte és Rózsa között, ráadásul nem kedvelték egymást. Igaz, ez nem volt egyenlő felek küzdelme, hiszen 1964-ben még az OISZÉV volt „a” szállodavállalat a maga tizenhárom legjobb budapesti és tíz vidéki hoteljével, köztük két szállóval a Balaton északi partján (és még 48 étteremmel és 56 egyéb vendéglátóegységgel szerte az országban). Onódy volt a „feltörekvő beható”, ráadásul a magyar tenger konkurens déli oldalán, ahol Rózsa vállalata nem tudott jelen lenni. Az sem volt mindegy, hogy a kormány által kilátásba helyezett újabb és újabb balatoni és fővárosi szállodák megépítésével melyiküket fogják megbízni. (A két vállalaton kívül az Express Utazási Iroda rendelkezett még országos hotelhálózattal, azok azonban alacsonyabb kategóriájú szálláshelyek voltak.)

Ráadásul 1964 tavaszán az a szóbeszéd kapott lábra a Belkereskedelmi Minisztériumban, hogy összevonják a két vállalatot 1965. január 1-jével, Éttermi és Szálloda Vállalat néven. Az tény, hogy ebben az időszakban folyamatosan napirenden volt és

⁹ MOL XIX-G-4-rrr, 90. és 94. d.

zajlott a minisztériumban „a kereskedelem koncentrációja”, azaz az összevonások révén nagyvállalatok kialakítása – többek között az üzemélelmezés, az áruházak vagy a fűszer- és a vegyi kereskedelem terén –, amelyek képesek felvenni a versenyt a szintén frissen létrehozott ipari trösztökkel.¹⁰ Ugyancsak tény, hogy az összevonási szóbeszéd-del egy időben Onódynak felajánlották a szintén a Vendéglátó-ipari Főigazgatósághoz tartozó MÁV Utasellátó Vállalat igazgatói posztját (az aktuális igazgató különféle visszaélések miatt fegyelmet kapott, és ügyét éppen a párt Központi Ellenőrző Bizottsága vizsgálta¹¹), amelyet ő visszautasított. Tapogatóztak a másik oldalon is, Rózsának állítólag külszolgálatot ajánlottak fel, amit viszont ő utasított vissza.

Onódy döntésében a nyilvánvaló presztízsszemponatokon túlmenően bizonyosan szerepet játszott az is, hogy az Utasellátó székhelye az V. kerületben volt. Így egyrészt elvesztette volna biztos „párthátországát”, amelyet Dapsi biztosított számára a VIII. kerületben. Másrészt az V. kerületi pártbizottság titkára, majd 1964 augusztusától első titkára Fekete Károly volt, aki – legalábbis Onódy úgy tudta – Rózsa sógora volt. Fekete 1953-tól a Belügyminisztériumban dolgozott osztály-, illetve főosztályvezetőként, majd 1956 és 1958 között a személyzeti ügyeket felügyelő miniszterhelyettes volt. Az V. kerületi pártbizottság amúgy is nagy hatalommal bírt, mivel ez felügyelte a legfontosabb államigazgatási szervek, köztük számos minisztérium, vagy éppenséggel a Legfőbb Ügyészség és a Legfelsőbb Bíróság pártszervezetét. Feketét állítólag szívélyes jó viszony fűzte korábbi főnökéhez, Biszku Bélához, a Politikai Bizottság tagjához, Sós rendőrfőkapitányhoz, valamint Korom Mihályhoz, akit 1963 végén neveztek ki az MSZMP KB adminisztratív ügyekért felelős titkárává.

1964 nyarán megjelent Onódynál a „vendéglátó-ipari elhárítás” főnöke, Bodrogi László ezredes azzal a „kéréssel”, hogy a frissen megnyílt Lídó és Hungária Szállóba titkári vagy igazgatóhelyettesi beosztásban egy-egy saját emberét helyezhesse el, akiknek külön szoba jár, ezen kívül pedig egy-egy operatív szobát is óhajtott ezekben a hotelekben. Onódy erre nem volt hajlandó, úgy vélte, a továbbiakban is elegendő, ha a vállalat szállodáiban és éttermeiben a szervezett IBUSZ-csoportok kísérőinek álcázott belügyisek jelen vannak, illetve ha a rendőri szervek a hotelek alkalmazottai, az éttermi pincérek és a vendéglátóegységek konyháinak forgalmát felügyelő-ellenőrző ún. felírók közül verbuválnak informátorokat. Nem állt szándékában senkit sem alkalmazni maga mellé, aki közvetlenül belelát az ő munkájába, a vállalat irányításába, annak belső titkaiba. Onódy lekezelte „hivatalból” kirendelt belügyi összekötőjét is, akit sokszor megvárakoztatott, vagy esetenként „nem ért rá” fogadni. Nem „udvarolt”, ezzel többeket magára haragított, ráadásul túlzottan bízott a saját összeköttetéseiben. Belügyes ismeretségi köre Sós rendőrfőkapitány mellett leginkább a BM Ütlevélosztályára korlátozódott, ahol a már említett Tataival, a helyettesével, Kékesi Pállal és Haraszi Lajos alosztályvezetővel állt szoros kapcsolatban, valamint Dénes Miklóssal,

aki az ipari elhárítással foglalkozó osztályon volt alosztályvezető. Ők azonban legkésőbb 1962-ig kikerültek a BM-ből – Ha-

¹⁰ MOL XIX-G-4-rrr, 90. d.

¹¹ BFL XXXV/10/1964/a/3a ó. e.

raszti kivételével, akit más részleghez helyeztek át, alacsonyabb beosztásban –, de mindhárman SZT-tiszti állományban maradtak egészen 1965 tavaszáig, amikor Tatait és Kékesit éppen az Onódy-ügy miatt „elbocsátották”). Az ő baráti figyelmeztetéseiket viszont Onódy nem vette komolyan, sőt, „inkább feléje irányuló »udvarlást«, valamiféle »térítésre« való törekvést” látott bennük. Mindez kétségtelenül hiba volt. A nemleges válasz hallatán Bodrogi is megfenyegette őt, hogy ebből még gondjai származnak majd.

A bukás

1964. szeptember 1-jén Onódy az Egyesült Államokba utazott a világkiállításra. Eközben itthon a rendőrség valószínűleg már szemmel tartotta azokat az alkalmazottakat (elsősorban a hús- és az italraktárban dolgozókat), akik 1962 óta – saját felhasználásra és üzletelés céljából – rendszeresen dézsmálták a vállalati készleteket. Szeptember 11-én Soós Endre rendőr százados, a BRFK Társadalmi Tulajdonvédelmi Osztály Kereskedelmi és Közellátási Alosztályának munkatársa a Rákóczi úti Lottó Áruháznál igazoltatott egy férfit, miután „arra lett figyelmes”, hogy az „sporttáskában, fehér papírba csomagolva nagyobb mennyiségű húst szállít”. A feltartóztatott Asbóth Miklósról kiderült, hogy segédmunkás az Éttermi és Büfé Vállalat italraktárában, a nála lévő „5-6 kiló húst” pedig az italraktárból eltulajdonított borért kapta cserébe Solti Jánostól, a húsraktár vezetőjétől. Még aznap Asbóthtal együtt őrizetbe vették Kaló Andrást, az italraktár vezetőjét és helyettesét, Oláh Lajost. Ők oly módon is nyereszkedtek, hogy a kálorendszer lazaságát kihasználva palackozott borként számoltak el folyóbort, és a különbözetet zsebre tették. Soltit másnap helyezték rács mögé. Az elsődleges becslések szerint a négyük által okozott kár 35-40 ezer forint volt. Szeptember 14-én Végh Ti-vadar rendőr ezredes, a VIII. kerületi kapitányság vezetője arra hivatkozva, hogy „az ügy terjedelménél fogva annak vizsgálata hatáskörünket meghaladja”, az esetet sik-kasztás és más bűntettek elkövetésének gyanújával a BRFK illetékes szervének, vagyis a Vizsgálati Osztály Társadalmi Tulajdonvédelmi Alosztályának adta át. A nyomozás még november végén is „Solti János és társai” ellen folyt, csak ezt követő szakaszában vált Onódy-perré.

Az Egyesült Államokban majd Kanadában tartózkodó Onódynak többen is telefonáltak Budapestről, és figyelmeztették, hogy ne jöjjön vissza – eredménytelenül. Szeptember 24-én megérkezett Bécsbe, ahol elmondása szerint a Kärntnerstrassén találkozott Papp Lászlóval nem kevésbé híres edzője, Adler Zsigmond társaságában, és Papp Laci letérdelt, úgy könyörgött neki, hogy maradjon kint. Ő azonban mindezek ellenére két nappal később hazatért. Érezte, hogy vállalatánál folyamatosan kérdőzködnek a nyomozók, de nem vette komolyan, azt feltételezte, hogy a már lefűlelt tolvajok ügyében zajlik a vizsgálat.

Alábecsülte annak jelentőségét is, hogy külföldi útja idején – 1962-vel ellentétben, amikor a vele még barátságban lévő Sós meglegedett a feljelentő levél megküldésével a Belkereskedelmi Minisztériumba – a rendőrfőkapitány ezúttal ún. rendőrségi nyo-

mozó „beépítését” rendelte el a vállalatnál. Október 20-án tartóztatták le Tárgyik Sándort, a központi telephelyen működő hidegkonyhaüzem vezetőjét, a szakma egyik legjobbját, a nemzetközi hírű hidegkonyhás mestert, aki annak idején szintén „deklasszáltként” került a vállalathoz, majd 26-án László Ilonát, Onódy jobbkezét. Az igazgatóra négy nappal később került sor, a „társadalmi tulajdon hanyag kezelése és más bűntettek alapos gyanúja miatt”. Október 30-án reggel Sós megjelent a Belkereskedelmi Minisztériumban, s mivel Tausz János minisztert nem találta, így annak első helyettesével, Sebessel közölte, hogy éppen most veszik őrizetbe Onódyt. Sebes ezzel nem értett egyet, Onódyt az egyik legjobb igazgatójának nevezte, s azt javasolta, hogy hagyják szabadlábon, és úgy folytassák ellene az eljárást, ha tényleg elkövetett valamit. Sós azonban ragaszkodott a letartóztatáshoz, amire az Onódy ártatlanságában biztos Sebes (akit a miniszter „első felettesének” is tartottak) – mivel abban a tévhitben volt, hogy az ő beleegyezése is szükséges – kijelentette, hogy ehhez nem járul hozzá. Lázár Gézát, a minisztérium Vendéglátó-ipari Főigazgatóságának a vezetőjét, Onódy közvetlen főnökét viszont 1965. július 16-ig, a másodfokú ítélethirdetésig szabadlábon hagyták, hiszen nem ő volt az elsődleges célpont.

Onódy őrizetbe vételéhez mindenképp „felsőbb akarat” szükségeltetett, ezt feltételezhetően Biszku testesítette meg. Az eset már Hruscsov menesztése után történt, mégsem valószínű, hogy a „balosokhoz” sorolt Biszku – Korommal együtt – a nagyhatalmú vállalatigazgatón keresztül akarta volna a meggyengült Kádárt sarokba szorítani. Az ehhez szükséges taktikai előrelátás és kombinációs készség sem jellemezte a volt belügyminiszter PB-tagot. A balos összeesküvés-elmélet ellen szól az is, hogy értelmetlen dolog lett volna állami vonalon támadni Kádárt – Gáspáron kívül ugyanis magas rangú pártfunkcionáriusok nem voltak érintettek. Az ő megbuktatását akár csak kezdeményezni is elsősorban a pártapparátusra támaszkodva lehetett volna, és természetesen Moszkva fejbőlintásával, ahol az SZKP élére frissen megválasztott és hatalma megszilárdításán munkálkodó Brezsnyevnek nem állhatott érdekében bizonytalan helyzetet előidézni egy nyugalmasnak számító csatlós országban. Sokkal logikusabbnak tűnik az a magyarázat, hogy az ügyet a dolgok önjáró tehetetlensége vitte tovább, különösen azután, hogy Onódy nem maradt külföldön. Ez lett volna ugyanis a legoptimálisabb megoldás mind az őt tisztéből elmozdítani kívánók, mind pedig Onódy számára. Ezért is szorgalmazták, hogy ne jöjjön haza. Onódy mégsem élt a lehetőséggel, visszatért, s mivel önként nem volt hajlandó távozni posztjáról még az egyre fenyegetőbb jelzések dacára sem, a vele szemben állók erőszakosabb eszközökhöz folyamodtak, miután egy hónapig gyűjtötték a „terhelő anyagot” – immár kifejezetten ellene.

SZÁRNYAL A FANTÁZIA

Mint szó volt róla, az Onódy-ügy számos pletyka és mítosz gerjesztője lett. A pletyka a diktatúrák sajátos velejárója, a vezető elit „megközelíthetetlenségéből” és a demokratikus ellenőrző mechanizmusok hiányából fakad. Különbőféle szóbeszédnek mindig

is voltak, az 1964 őszi első „slágertéma” természetesen Hruscsov bukása volt, s ezzel kapcsolatosan az, mi lesz Kádárral. Később sokhelyütt lehetett hallani az állítólagos tervezett áremelésekről vagy munkahelyi elbocsátásokról.

Onódy 1964. október 30-i letartóztatása után a hivatalos szervek egy teljes hónapig hallgatásba burkolódtak, ami kitűnő táptalajnak bizonyult az egymást merészen túlszárnyaló pletykák megszületéséhez. Különösen azután, hogy Onódyt megbilincselve vitték el otthonából, aztán demonstratív módon ugyanígy beszállították a vállalathoz, hogy az irodáját átnézzék. Így nem maradhatott titokban, mi történt vele, ugyanakkor december 5-ig semmiféle híradás nem jelent meg az ügyel kapcsolatban. Vagyis szabadon szárnyalhatott a fantázia. Solymosi Mihály rendőr alezredes, Tolna megye főkapitánya például jelentésében a következőket írta: „Azt beszélük, hogy valami gyűlésen a Pártközpontban lövöldöztek, és Czinege honvédelmi miniszter kilyukasztotta Kádár elvtárs bőrét, meglőtte”, illetve „a MALÉV vezérigazgatója ötödmagával egy repülőgéppel disszidált”. A megyei főkapitány kiemelte, hogy a „rágalmazó rémhírek döntő mértékben az Onódy-üggyel kapcsolatosak”.¹²

Akik Onódy esetét kihasználva szégyenteljes pletykahadjáratot indítottak, azok nem csak a volt igazgatót akarták lejáratni. Az időnként a Szabad Európa Rádió és az Amerika Hangja által is táplált mendemondák többek között valutaüzérkedésről, kémkedésről és kábítószer-csempészetéről (heroin) szóltak, kiegészítve „nagyarányú állami vagyonsikkasztásával, külföldi állami követelések eltulajdonításával”. Sokat beszéltek arról is, hogy „számos vezető elvtárs” belekeveredett az ügybe, Nezvál mellett emlegették Kállai Gyula, Fehér Lajos, Czinege Lajos, valamint Gáspár, Szénási és Szalay nevét, s volt, aki hozzátette: „és kb. még 170 ember van érintve”. Az összeget a pletykák folyamatosan növelték néhány millióra, sőt az egészen szélsőséges negyvenmillió is elhangzott (amit állítólag kicsempészték Svájcba), így aztán az időközben a sajtóban a négyszázezer forintos károkozásról megjelent hírnek kevesen adtak hitelt.¹³

A korszakra oly jellemző „pesti vicc” ez esetben is megszületett. Miután Leonyid Brezsnyev és Nyikolaj Podgornij, az SZKP KB Elnökségének tagja, a KB titkára 1965. január 29-e és február 1-je között Kádár meghívására Magyarországon vadászott, rögtön elterjedt a tréfa: a szovjet pártvezető azért jött ide, hogy tisztázza magát, nem érintett az Onódy-ügyben.¹⁴

A további pletykák az Onódy felügyelete alá tartozó fővárosi mulatóhelyeken (Kis Royal, Budapest Táncpalota), gödi nyaralójában és vadászházakban zajló hatalmas és féktelen mulatozásokról, sőt egyenesen titkos orgiákról szóltak.¹⁵ Decembertől már az újságok is „ingyenes pezsgős dáridókat” és „közpénzen végigszórakozott tivornyák egész sorát” emlegették – innen már csak egy lépés az orgia.

¹² Belügyminisztérium Központi Irattára (BM Irattár) Miniszteri iratok, 2671-1-a/83.

¹³ BFL XXXV/10/1964/a/1. ő. e., XXXV/10/1964/c/4. ő. e., XXXV/13/1965/b/10. ő. e., illetve BM Irattár Miniszteri iratok, 2671-1-a/83 és MOL M-KS-288. f. 11/1444. ő. e.

¹⁴ A viccet Révész Géza, az MSZMP Központi Bizottságának tagja mesélte el a KB 1965. március 11–13-i ülésén. MOL M-KS-288. f. 4/73. ő. e.

¹⁵ MOL M-KS-288. f. 47/737. ő. e. 25/a tétel.

Ugyanekkor az angol *Time* magazin, illetve különféle nyugati bulvárlapok is cikkeztek a magyarországi La Bolshe Vítaról. A bécsi *Kronen Zeitung* Onódyról mint a „magyar főváros jól táplált vendéglátó cárjáról” írt, gödi nyaralóját pedig úgy festette le, hogy „az új osztály nagyjai itt pihenték ki a szocialista hétköznapi fáradalmait”, ahol az egyik fogás „meztelen lányok aszpicban, óriási ezüsttálcákon felszolgálva”, s ahol ruletten desszert gyanánt „csokoládéval leöntött stewardesseket” lehetett nyerni.¹⁶

Magyarországon viszont inkább a kor neves és ünnepezt színésznőit hozták hírbe mint az ilyen állítólagos orgiák „fő attrakcióit”.¹⁷ Rövid idő elteltével a listán csak Bara Margit maradt, akiről szélteben-hosszában híresztelni kezdték, hogy az orgiák állandó résztvevője volt, a ráöntött csokoládét a „mulatozók” lenyalták meztelen testéről.

A kolozsvári születésű, Magyarországra 1955-ben áttelepült Bara Margit, a korszak talán legszebb színésznője gyors karriert futott be, az 1956-ot követő nyolc évben nevezetes filmekben játszott – *Szakadék*, *Bakaruhában*, *Dani*, *Ház a sziklák alatt*, *Szegény gazdagok*, *Katonazene*, *Pacsirta* –, emellett 1957-től a Nemzeti Színház tagja volt. Az *Esti Hírlap*ban 1964 augusztusában közölt Filmolimpia elnevezésű országos felmérés szerint ő lett az év kedvenc magyar színésznője, a külföldiek közül pedig Sophia Loren. (Az érdekesség kedvéért jegyezzük meg, hogy a férfiszínészek között Gábor Miklós, illetve Jean Gabin lett a „befutó”.)

A Baráról terjesztett pletykák teljességgel alaptalanok voltak, a legfőbb céljuk az volt, hogy őt bármilyen eszközzel meghurcolják, ellehetetlenítsék, és pályája feladására kényszerítsék. Több irigye és ellensége volt, ugyanakkor szinte bizonyos, hogy az okokat nem annyira szakmai karrierjében, mint inkább a magánéletében kell keresni. Tény azonban, hogy ez a rágalmozó, alantas kampány eredménytelen maradt volna, ha a legmagasabb politikai vezetésben nem áll e mögé valaki. Both Béla, a Nemzeti Színház akkori igazgatója felsőbb utasítás nélkül nem merte volna megtenni, hogy Bara Margitot egyik napról a másikra eltávolítsa a Nemzetiből 1965-ben. Barának csupán annyit sikerült elérnie, hogy fogadja őt Szirmai István, a PB tagja, a KB kulturális és ideológiai ügyekért felelős titkára, aki nem segített, sőt nem is biztatta semmivel. Egyedül Szirtes Ádám állt ki mellette, aki elment az illetékes kerületi pártbizottságra, és felháborodásában lecsapta a párttagkönyvét az asztalra. Úgy vitték utána a színházba, és könyörögtek neki, hogy vegye vissza.¹⁸ Bara Margitot néhány hónappal később a József Attila Színházba helyezték át, ahol látványosan mellőzték, mindössze néhány kisebb szerepet kapott, 1966 után már filmekben is csak nagyritkán tűnt fel. Noha hivatalosan 1977-ig a színház tagja maradt, gyakorlatilag már 1970-ben, alig 42 évesen visszavonult.¹⁹

¹⁶ *Kronen Zeitung*, 1965. január 19. A cikk magyar nyelvű fordítása dr. Tímár György peranyagában szerepel (BFL XXV. 4. f. TB 9877/1965, 705. d., 1111–1113. p.).

¹⁷ Révész Géza az MSZMP KB már említett 1965. március 11–13-i ülésén személy szerint is megnevezte Bara Margitot és Törőcsik Marit. MOL M-KS-288. f. 4/73. ő. e.

¹⁸ Egy szándékosan tönkretett élet története. Bara Margit visszaemlékezései színészpályája eseményeire. *Magyar Nemzet*, 2002. április 9.

¹⁹ Kálváriájának történetét lásd Gázsó–Zelei (1990). 2002-es Kossuth-díja kései gyógyír lehetett.

Így kapcsolódott össze az Onódyval való politikai leszámolás a Bara Margittal szembeni aljas fellépéssel, miközben a két „főszereplő” nem is ismerte egymást. Olyannyira nem, hogy Onódy (elmondása szerint) az első Bara Margit-filmet – történetesen a *Katonazenét* – a börtönben látta. Később is igyekeztek még a látszatát is elkerülni annak, hogy bármi közük lenne egymáshoz, nem találkoztak, telefonon is csak legfeljebb egyszer-kétszer beszéltek egymással az 1964-et követő több mint három évtized alatt.

Sajtóhadjárat, és ami mögötte van

Az Onódy-ügy kirobbanásával új lendületet kapott a már korábban elindított korrupcióellenes sajtóhadjárat, amely kettős haszonnal járt. Egyrészt figyelmeztették a gazdasági vezetőket, másrészt a deklasszált osztályellenségen is lehetett ütni egyet. Erre szerfelett alkalmasnak mutatkozott Onódy, valamint Járay József nemzetközi híró operaénekes y-ra végződő neve (azt nagyvonalúan figyelmen kívül hagyták, hogy Onódy szegény munkáscsaládból származott). Járayt deviza-bűncselekmények elkövetéséért 1964 december közepén első fokon négy és fél év börtönbüntetésre, valamint húszezer forint vagyonelkobzásra ítélték, mivel a vád szerint három év alatt kilenc nyugati gépkocsi törvényeket megkerülő behozatalával és eladásával „500 ezer forintot meghaladó összegben súlyosan megsértette a devizagazdálkodás érdekét”, és kétszáz ezer forint „jogtalan haszonhoz jutott”.²⁰

Erre a sajtókampányra a Hruscsov eltávolítása utáni hangulatban éppen megvolt a hajlam. A Politikai Bizottság 1964. november 14-i zárt ülésén fogadta el a Korom Mihály által készített, az „egyes belső ellenséges csoportok tevékenységéről” szóló írásos előterjesztés határozati javaslatát, amely szerint „a Politikai Bizottság helyesli a jobb- és baloldali ellenséges személyeknél és csoportoknál tapasztalható élenkülés visszaszorítása érdekében nem széleskörű adminisztratív intézkedések foganatosítását a Magyar Népköztársaság törvényeibe ütköző cselekmények elkövetésének alapos gyanúja miatt”.²¹ A kétirányúnak szánt elrettentés a „baloldali szektáns[sic!]-dogmatikus elemeket” kevésbé sújtotta, mint a „másik oldalt”, a Legfelsőbb Bíróság például 1964 decemberében ítélte jogerősen tízévi szabadságvesztésre dr. Matheovits Ferenc volt demokrata néppárti képviselőt „a kapitalista társadalmi rend visszaállítása céljából szőtt államellenes összeesküvés” vádjával.

Ez idő tájt öles és harsány címek adták tudtul az újságokban, kik és hogyan veszik semmibe a szocialista törvényességet: „Súlyos visszaélések a Veszprém Megyei Húsipari Vállalatnál, mázsaszám lopták a húst”, „Sikkasztó főellenőrt ítélte el a bíróság”, „Maszek vállalkozás a tsz leple alatt”, Súlyos visszaélések két kulturális intézményben”, „Holt lelkek a bérelszámolásban” és így tovább.²² Példákat könnyen lehetett találni. A Belügyminisztérium év végi jelentése szerint csak annak következtében, hogy az 1962-es gyenge takarmánytermés miatt az állatállomány, s ezáltal nehéz-

²⁰ *Népszabadság*, 1964. december 19.

²¹ MOL M-KS-288. f. 5/350/1. ő. e.

²² Ehhez lásd Murányi (2000).

ségek adódtak a hűsellátásban, 1964-ben „14 esetben fordult elő nagy kárt okozó, bűnözők szövetségben elkövetett bűncselekmény”.²³

A kampányban kitűnt szerkesztőségi kommentárjainak különösen durva hangnemével a *Magyar Nemzet*, a népfront lapja. Ez nyilván tudatos volt, és azt sugallta, hogy a társadalmi tulajdon megkárosítása mindenkit egyformán sújt, ezért együttesen kell fellépni ellene – népfrontosan. A lap Onódy és Járay személyét (akiről nem mulasztották el megemlíteni, hogy havi tízezer forintos jövedelme volt) összekapcsolva közölte nagy szerkesztőségi cikkét *Úri muri* címmel: „Járay és Onódy egy bukott életforma jelképe lett. Egy társadalmilag már megsemmisült, egyes személyekben azonban még létező, a múltból öröklött, a kapitalista világból a mi világunkba átszüremlett »morál«, azaz erkölcstelenség szimbólumává váltak. [...] Szakhmáry öngyilkos golyója a dzsentrí pusztulását jelképezi, a Járay- és az Onódy-ügy a kispolgár bukását. [...] Járay fékezhetetlen anyagi mohóságában, pénzvágyában és autólázban égve, kivételezett helyzetével visszaélve, különleges »nyugati« autók vágyától elvakított bűntársaival együtt egyre vakmerőbben követte el bűncselekményeit. [...] S az úri-muris Onódy, akinek életcélja társaival együtt csak az úri-muri volt, a közkölségen berendezett nagypolgári lakás – minden kispolgár álma –, az ingyenes pezsgős dáridók, aki köztulajdonnal rendeztette be pesti lakását és gödi villarészét, ingyenélőként fogyasztotta a pezsgőt és a vörösbort... [...] A regénybeli Szakhmáry Zoltán s az életbeli Járay vagy Onódy között a sok hasonlóság ellenére van azonban különbség is, mégpedig a múlt korszak, a dzsentrí javára. Az legalább csak maga felett gyűjtja fel a házat, és önmagát lövi agyon, de a mai bűnöző kispolgár talaját vesztett, szédületében patkányjártokkal szeretné megfúrni társadalmunk alapjait. [...] Ilyen rendkívüli országos nyugtalanság és felháborodás ritkán jelentkezett nyilvánosságra került bűnügyek nyomán. [...] Egészséges felháborodás ez, amely csak attól csillapul, ha a leleplezett ügyek bírói tárgyalásán elhangzik a megérdemelt ítélet. Ez történt a Járay-ügyben, s ez fog történni az Onódy-ügyben is. [...] Az úri-murik társadalma és kora lejárt.”²⁴

Az ilyen propagandisztikus cikkek az elkerülhetetlen gazdasági megszorításokról igyekeztek elterelni a figyelmet. A magyar népgazdaság ugyanis meglehetősen komoly válsággal küszködött. 1964-ben a nemzeti jövedelem növekedése öt százalékkal, mintegy tizenötmilliárd forinttal elmaradt a tervezettől, miközben az előirányzott felhasználás nagysága változatlan maradt. Emiatt – javarészt rövidlejárátú – nyugati hitelek kellett felvenni nyolcvanmillió dollár (egymilliárd devizaforint) értékben, ami kétszázmillió dollárra (2,5 milliárd dft) növelte az 1961–63 között kialakult százhuszmillió dolláros tőkés adósságállományt. 1964-ben a „nem szocialista viszonylatban” nyolcmillió dollárral (százmillió dft) romlott a külkereskedelmi áruforgalom egyenlege. Ugyanekkor a szocialista országokkal szemben 1961-ben mutatkozó negyvenmillió rubeles (529

millió dft) aktív egyenleg 1964 végére hetvenhatmillió rubel (egymilliárd dft) passzívummá változott. A hazai felhalmozás négy év alatt 35–36 százalékkal emelkedett, en-

²³ Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁSZTL), 1.11.10., Op. Nyt. 169. d.

²⁴ *Magyar Nemzet*, 1964. december 20.

nek aránytalanul nagy részét a forgóalapok növekedése, azaz a raktárakban feltornyosult, minőségi kifogás vagy egyéb okok miatt értékesíthetetlen árukészlet adta. A lakosság összes jövedelme 1964-ben szintén meghaladta a tervezettet, emiatt kiegészítő forrásokat kellett igénybe venni a vásárlóerő árualapjának fedezetéhez.²⁵

Halaszthatatlanná vált a „népgazdaság devizahelyzetének javítása”, alapvető követelményként jelentkezett a nemzeti jövedelem „bevételi és kiadási” oldala közötti aránytalanság csökkentése, s mindezekkel összefüggésben mérsékelni kellett a fizetési mérleg egyensúlyának hiányát. Ennek érdekében a Központi Bizottság 1964. decemberi ülésén megszavazott 1965-ös népgazdasági terv messzemenően takarékos gazdálkodást és optimális esetben az addig elért színvonal megtartását tűzte ki fő célként. Központi takarékosági rendszabályokat, szigorú létszám- és bérgazdálkodást szavaztak meg, beleegyeztek a reáljövedelmek szinten tartásába, három-hatszázalékos „adminisztrációs” leépítésbe az államigazgatásban, a vállalatoknál és minisztériumoknál, s döntést hoztak a „vásárlóerő és árualap közötti összhang biztosításáról”, valamint a helyi forrásokból megvalósuló beruházások és felújítások korlátozásáról.²⁶

Mindezeknek megfelelően kedvezményeket vontak meg a költségvetési szerveknél, a korábbi évek száz-százhuszszezres mutatójával szemben a munkaeerő-növekedést ötvenezer főben maximálták, a fizetéseket legfeljebb egy százalékkal emelték, normarendezést hajtottak végre (több munkáért ugyanannyi – vagy kevesebb – fizetés járt), megszigorították a prémium-kifizetéseket. 1965. január 3-tól jelentősen emelték a szuperbenzin, a rum- és pálinkaféleségek, az „újonnan forgalomba hozott divat- és luxuscikkek” árát és a telefondíjakat, sor került a másodállásból és mellékfoglalkozásból származó jövedelmek megadóztatására, a kisiparosok és a szabadfoglalkozásúak adójának, valamint a bor- és szeszjövédék forgalmi adójának növelésére. Drágultak „a magyar állampolgárok külföldi utazásával kapcsolatos illetékek” is.²⁷

Egyidejűleg kampány indult a munkafegyelem megszilárdítására, a munkaszervezés hatékonyabbá tételére, a termelékenység fokozására, a termelési költségek csökkentésére és a termékek minőségének javítására, illetve a termelés mennyiségi növelésének „egyoldalú hajszolása” ellen.

Rá kellett tehát mutatni azokra a vezető beosztású vagy közéleti személyekre, akik gátlátlanul és érdemtelenül, kispolgári beidegződésüktől hajtva csak a saját anyagi javaikat gyarapítják, és önös boldogulásukat hajszolják a közösség rovására.

„IGAZSÁGSZOLGÁLTATÁS” ÉS FELELŐSSÉGRE VONÁS

Főper és mellékperek

Onódy 1964. október 30-i őrizetbe vétele kényszerű választás elé állította a pozíciójában amúgy is némileg megrendült Kádárt.

A vállalatigazgató koholt üzelmében vagy valós cselekedeteiben ugyanis három hivatalban lévő miniszter és legalább ugyaneny-

²⁵ MOL M-KS-288. f. 5/351. ó. e.; 4/71–72. ó. e.

²⁶ Uo.

²⁷ MOL M-KS-288. f. 4/71–72. ó. e.; 5/356. ó. e.

nyi magas beosztású állami tisztviselő is érintve volt, ezáltal Kádár akkor sem simíthatta volna el az ügyet, vagy hozathatott volna enyhe ítéletet Onódy számára, ha ezt szerette volna tenni. Az elhatárolódáshoz még kapóra is jött az időközben megindított pletykahadjárat. Kádárnak a nyilvánosság előtt mindenáron meg kellett védenie a minisztereit és a legfőbb bírót, hiszen miniszterelnöki alkalmassága kérdőjeleződött volna meg, ha leváltja, vagy még rosszabb: hagyja perbe fogni őket. Emiatt kellett az állami vezetők felelősségének felvetése nélkül mindent Onódyra áthárítani. S ezért „engedett” 1964 decemberében az ügynek – ahogy Nyers Rezső az MSZMP KB 1965 júniusi ülésén ezzel kapcsolatban mondta ugyanazokat a szavakat használva, melyeket a kádári vezetés annak idején a Nagy Imre-perre – „a Politikai Bizottság szabad bírósági folyást”²⁸ azzal, hogy a *Népszabadság* beszámolhatott a letartóztatásokról. Ekkor vált a per koncepcióssá, amelynek nem a tartalma, hanem az üzenete és célja volt a lényeg, hiszen az ítélet gyakorlatilag már a tárgyalás előtt megszületett. A cél az volt, hogy Onódy „vigye el a balhét” – súlyos büntetéssel. Minden politikai vonatkozást mellőzve, a „kényes” szálakat elvágvá tisztán nagyszabású gazdasági jellegű bűncselekményként kellett feltüntetni az esetet, s elterelni a figyelmet a valós mozgatórugókról és a hatalmi összefonódásokról. S ha már így alakul, akkor a per legyen nyilvános – amúgy is ezt „szorgalmazták” a sajtókommentárok –, üzenete pedig a már említett figyelmeztetés lehet a gazdaság más vezető szereplői (elsősorban a vállalatigazgatók), illetve a „letűnt osztályok maradványai” számára.

A rendőrség intenzíven nyomozott 1964 novemberétől, de – mint arról már szó

²⁸ MOL M-KS-288. f. 4/75. ó. e.

²⁹ Ezt Biszku Béla is megjegyezte az „időszerű belpolitikai kérdésekről” szóló előadói referátumában, amelyet a Központi Bizottság 1965. március 11–13-i ülésén mondott el (MOL M-KS-288. f. 4/73. ó. e.). Sós rendőrfőkapitány pedig egy későbbi belügyi megbeszélésen megerősítette, hogy tudomására hozták: „rövid idő alatt” be kell fejezni a nyomozást. Hozzáfűzte, hogy az ügyet vizsgáló „elvtársak nagyon lelkiismeretesen, becsületesen, éjt nappallá téve dolgoztak”. Ugyanitt Kőrösi György belügyminiszter-helyettes így fogalmazott „ilyen nehéz ügygel még nem találkoztunk”, s bár Onódy esetében készült operatív terv, az mit sem ért, miután „az operatív értesülések nem hoztak a nyomozáshoz eredményes jelentéseket”. A végén „felsőbb utasításra” egyszerűsíteni és gyorsítani kellett az eljárást, ezért az eredetileg készített száztizenegy tanúvallomásból azután igen sokat figyelmen kívül hagytak. MOL, XIX-B-1-z, 25. d. /1965.

³⁰ BM Irattár Miniszteri iratok, 2615-1-a/1192.

esett – vajmi kevés „terhelő anyagot” talált Onódy ellen. Végül már annyira sürgette őket az idő, hogy az operatív eszközöket félretéve nyílt nyomozást kellett folytatniuk.²⁹ Próbálkoztak mindenfelé, a vállalatnál, a balatoni építkezéseken, de nem tudtak sokkal több „bizonyítékot” összegyűjteni, mint amennyi Onódy letartóztatásakor már megvolt. Tausz János például azt válaszolta december elején Benkei András belügyminiszter hivatalos megkeresésére, hogy az Éttermi és Büfé Vállalat egyik, az IBUSZ-szal kötött szerződésének 1964. augusztus 29-i módosítása szabálytalanul történt ugyan, de ezzel „népgazdasági kár nem keletkezett”, és „nem kimutatható”, hogy Onódynak egyéni érdeke fűződött volna a szerződés megváltoztatásához.³⁰ Maga a nyomozati anyag sok ezer oldalra rügött, az ügyészégi összefoglaló

is hasonlóan terjedelmes volt – kiválóan alkalmas arra is, hogy elfedje a lényegét. Ha már „érdemi” bizonyítékokat nem tudtak produkálni, a mennyiségbe menekültek.³¹

A Központi Bizottság titkárainak és a miniszterelnök-helyetteseknek 1965. január 18-án megtartott együttes munkaértekezletén úgy határoztak, hogy a Politikai Bizottság soron következő ülésére zárt napirendi pontot iktatnak be, melynek témája a Belügyminisztérium – mellesleg késéssel befejezett – mellékletekkel ellátott összegző jelentése „az Éttermi és Büfé Vállalat volt igazgatója és társai ügyében folytatott vizsgálat eredményéről”. A napirend előadójául Korom Mihályt jelölték, s megvitatásához meghívták Pap Jánost, a Belügyminisztérium tevékenységét felügyelő miniszterelnök-helyettest, Benkei András, Rácz Sándort, a KB Adminisztratív Osztályának vezetőjét és Szénási Gézá.³²

A zárt ülésre a január 26-i PB-ülés tizedik napirendi pontjaként került sor. Feltehetően ekkor határozták meg véglegesen azok körét, akiket gyanúsítottként vagy akárcsak tanúként a bírósági eljárásba be akartak vonni. Itt dönthettek arról is, hogy az ügyet kétfelé bontják, és hogy a koncepció szerint kik kerülnek a fő- és kik a mellékperbe. Kádár decemberben kinyilvánított akaratának megfelelően a büntetőjogi felelősség „magassági vonalát” meglehetősen alacsonyan húzták meg a már említett Lázár Géza személyében, és mellette a másik „fajsúlyos” vádlott Onódy lett.³³

A Götz János fővárosi főügyész aláírásával készült, 1965. február 1-jén kelt vádirat híven tükrözte a Politikai Bizottság állásfoglalásait. Az Onódy-pernek nevezett fő eljárásban tizenegy személyt helyeztek vád alá. Közülük a Fővárosi Főügyészség ugyanezen a napon szabadlábra helyezte a korábban említett Oláh Lajost, Asbóth Miklóst és Solti Jánost, valamint Tódor Gézá, a Mézes Mackó üzletvezetőjét, és mint szó volt róla, szintén szabadlábon védekezhett Lázár Géza. A később lefolytatandó mellékper első három vádlottját szintén szabadlábra helyezték, annak idején a *Népszabadság* – december eleji közleményében – Onódyval együtt mind a hármójukat emlegette.

Götz a vádiratban a gyanúsítottakkal szemben „sikkasztással, csalással és hűtlen kezeléssel” mintegy 614 ezer forintos károkozást állapított meg (Biszku egy hónap-pal később, a KB 1965. márciusi ülésén „6–700 ezer forintot” említett), ebből Onódy bűnszövetségben egyetemlegesen 257 ezer forint kárt okozott, a rá eső összeg 177 ezer forint volt. A főügyész a bíróságtól azt kérte, hogy ennek megfizetésére kötelezze Onódyt. A vádlottak közül még a tárgyalás megkezdése előtt, kiújult súlyos szívbetegségében elhunyt Forth László hatodrendű vádlott, a bírósági eljáráskor a helyét egyszerűen „átugrották”.³⁴

³¹ MOL M-KS-288. f. 4/73. ő. e.

³² MOL M-KS-288. f. 9/14. ő. e.

³³ Kádár a Központi Bizottság 1965. márciusi ülésén az akkor már javában zajló bírósági tárgyalással kapcsolatban farizeus módon kijelentette, hogy „mi nem foglalkozunk 1956 óta perek intézésével, s most ne szegjük meg ezt a szabályt”. A testület sokat látott és tapasztalt tagjai értették az üzenetet, különösen amikor Kádár a január 26-i politikai bizottsági ülés zárt napirendi pontjára utalva ezt azzal egészítette ki, hogy a pártvezetés biztosította „a rendes, törvényes eljáráshoz szükséges feltételeket”, s ezek után nincs más hátra, mint várni a bírósági ítéletet, „és kész”. MOL M-KS-288. f. 4/73. ő. e.

³⁴ Egyébként nem a ferihegyi Tranzit Hotel igazgatója

A per 1965. február 22-én kezdődött a Fővárosi Bíróságon, és tizenkilenc tárgyalási nap után március 20-án hirdettek ítéletet, amelynek indoklása 167 oldalt tett ki. A tárgyalás teljes sajtónyilvánosság mellett zajlott, gúnyos hangú, a vádlottakat lejárató beszámolóik sora jelent meg. Nagy volt az érdeklődés a nyugati sajtó részéről is, ezt a pártvezetés február 8-i döntése annyiban korlátozta, hogy „csak a négy, Budapesten tartózkodó nyugati tudósító” lehetett jelen.³⁵ Onódyt nem jogerősen halmazati büntetésül hét és fél évi szabadságvesztésre ítélték,³⁶ felettesét, Lázárt két évre. Súlyos, négyévi börtönbüntetést kapott László Ilona, a sikkasztás büntettét ténylegesen elkövető Kaló Andrást pedig négy és fél évre ítélték. A többi vádlottnak hét hónaptól két év három hónapig terjedő börtönbüntetés jutott. A bíróság szerint a vádlottak összességében csaknem négyszázezer forint kárt okoztak a társadalmi tulajdonban. Ebből magát Onódyt bűnszövetségben 251,5 ezer és ezen kívül még 31 ezer forint, összesen tehát 282,5 ezer forint károkozás terheli, amiből a nyomozás során nem térült meg 137,5 ezer forint. Onódyt ennek megfizetésére kötelezték egyetemlegesen, ebből öt személy szerint hatvanötezer forintra. Ezzel párhuzamosan „elkobzást pótló egyenérték fejében” húszezer forintot meg kellett fizetnie az állam javára.

A másodfokú ítéletet 1965. július 16-án hirdette ki a Legfelsőbb Bíróság. Onódynál a társadalmi tulajdon sérelmére elkövetett csalás, sikkasztás és hűtlen kezelés vádjából törölték a csalást, illetve a „különösen nagy kárt okozó” kitételt, amelyet kétszáz-ezer forint felett alkalmaztak automatikusan. Emellett felmentették őt az egy rendbeli hivatali visszaélés és az egy rendbeli befolyással üzérkedés vádjáról, illetve enyhítették vagy „rendbelileg” csökkentették a többi, terhére felrótt bűncselekmény minősítését – a vámbüntett és a két rendbeli, a devizagazdálkodást sértő, jelentős értékkel kapcsolatban elkövetett büntett kivételével. Megállapították, hogy Onódy a 282,5 ezer forint helyett csupán „kb. 150 ezer” forint értékben követte el tetteit, s hogy az ebből származó saját anyagi haszna mindössze 14 715 forint. Az első fokon kiszabott hatvanötezer forint helyett a bíróság a polgári jogi kárigény érvényesítését „egyéb törvényes útra” terelte (pontosan ezt az összeget ké-

volt az Onódy-ügy egyetlen „halottja”. 1964. november 12-én felelősségre vonástól tartva öngyilkosságot követett el Fehér Sándor, az ERDÉRT Vállalat vezérigazgatója.

³⁵ MOL M-KS-288. f. 9/16. ó. e.

³⁶ Onódyt a következő büntettekben mondták ki bűnösnek: a társadalmi tulajdon sérelmére csalással, sikkasztással és hűtlen kezeléssel folytatólagosan, részben bűnszövetségben elkövetett, különösen nagy kárt okozó büntett; egy rendbeli hivatali visszaélés; egy rendbeli befolyással üzérkedés; hivatalos személy működését a közérdek kárára befolyásolható két rendbeli hivatali vesztegetés; vámbüntett; két rendbeli, a devizagazdálkodást sértő, jelentős értékkel kapcsolatban elkövetett büntett.

sőbb – kamataival együtt – egy másik bíróság meg is ítélte a felperes jogutód Pannónia Vállalatnak). A húszezer forint „elkobzást pótló egyenértéket” viszont harminckétezer forintra növelték. A fentiek ellenére a Legfelsőbb Bíróság Onódy büntetését csak hat és fél évre „mérsékelte”, Lázár Géza mint „felső kapcsolat” esetében viszont a két évet a duplájára emelte. László Ilona és Kaló büntetését egy-egy évvel csökkentették, így „helyreállt a rend”. A legmagasabb jogerős büntetést Onódy kapta, a következőt pedig Lázár.³⁷

Nyilvánvaló, hogy a hatalom az Onódy-üggyel példát akart statuálni. Érzékletesen mutatja ezt az 1961-es Török-perrel való összevetés. Török Istvánt, a Vasas Szakszervezet főtítkárát, az MSZMP KB tagját a bíróság a „társadalmi tulajdon sérelmére ismételten elkövetett sikkasztás és hűtlen kezelés elkövetésének büntette” miatt – vagyis ugyanazokért a cselekményekért, mint Onódyt – két év hat hónapi börtönbüntetésre ítélte 340 ezer forint saját haszonra történt károkozásért, amelyből a vádlott időközben nyolcvanezret megtérített.³⁸ Egyúttal a büntetés kiszabásakor tudatosan figyelmen kívül hagyták Török felelősségét a főkönyvelője által elsikkasztott közel kétmillió forint miatt, ráadásul a volt főtítkárnak csupán tizennégy hónapot kellett börtönben töltenie. Török ügyének nem akartak „jelentést” adni, zárt tárgyaláson hoztak ítéletet, az erőviszonyok is neki kedveztek. Ezzel szemben Onódyt túlnyomórészt nem azért ítélték el, amit valójában tett, hanem azért, amit a hatalom a számlájára írt. Bárhogy is nézzük, tényleges cselekedeteinek még a Kádár-korszak büntetőjogi paragrafusainak alapján is sokkal enyhébb elbírálás alá kellett volna esniük – már ha egyáltalán figyelembe vették ezeket olyan alkalmakkor, amikor a politika határozta meg egy per lefolytatásának koncepcióját, az ítélet súlyosságát vagy enyhe voltát.

A Politikai Bizottság 1965. április 27-i határozatának megfelelően a nyomozó hatóságok tovább folytatták a vizsgálatot a főperről „leválasztottak” esetében a „még fel nem derített bűncselekmények” ügyében.³⁹ Velük már nem óhajtottak példát statuálni, noha egy részük ténylegesen „megkárosította a társadalmi tulajdont”, igaz, „az „összezszerűség” is nagyságrendekkel kisebb volt, mint amit Onódyéknak tulajdonítottak. A Pesti Központi Kerületi Bíróság – hat tárgyalási nap után – 1965. október 15-én és 22-én hozta meg ítéletét a nyolc szabadlábon védekező vádlott ügyében. A legsúlyosabb ítélet másfél év, illetve egy év szabadságvesztés volt, a többi hat személy fél évtől egy évig terjedő felfüggesztett börtönbüntetést kapott. A másodfokon eljáró Fővárosi Bíróság – három tárgyalási napot követően – 1966. február 11-én hozta meg a tovább enyhített, jogerős ítéleteket. Három vádlottat bűncselekmény hiányában felmentettek, a másfél év szabadságvesztést tíz hónapra szállították le, a másik, egyéves szabadságvesztést felfüggesztettre változtatták, az első fokon kiszabott egyéves felfüggesztett büntetést pedig fél évre csökkentették.⁴⁰

Az Onódy-perhez még egy bírósági eljárás kapcsolódott. El kellett ugyanis rettenteni azokat, akikben esetleg felmerült, hogy bármilyen formában a volt vállalatigazgató segítségére siessenek. Ezt szolgálta az ún. Tímár-per. A nemzetközi hírű, többek között a nyalókát világszabadalmaztató Tímár Józsefnek cukorkaüzeme volt, Onódy akkor ismerkedett meg s barátkozott össze vele, amikor 1945 után az Extra Cukorka- és Csokoládégyár beszerzési vezetőjeként a fővárosi édesipari üze-

³⁷ A perben hozott elsőfokú ítélet száma: B. III. 520/1965, a másodfokúé: Bf. I. 662/1965.

³⁸ A Török-ügy történetét lásd Tischler (2003b).

³⁹ MOL M-KS-288. f. 5/364. ő. e.

⁴⁰ A hivatalosan Wölfel Károly és társai néven nyilvánított perben hozott elsőfokú ítélet száma: 1. B. 3470/1965, a másodfokúé: Bf. XXIII. 6858/1965. A mellékper anyaga a Fővárosi Bíróság irattárában található, az Onódy-per egyik dobozában.

meket látta el cukoralapanyaggal. Tímár üzemét 1949-ben államosították, s azt az imár Onódy által létrehozott Büfé Nemzeti Vállalat vette át. Mint ahogy arról szó esett, Onódy igyekezett régi szakembereket alkalmazni, így Tímár a helyén maradhatott, s mint üzemvezető irányíthatta saját egykori cégét, sőt az üzem területén lévő lakását is megtarthatta – szolgálati lakásként. Onódy egyúttal a kitelepítéstől is megmentette az „osztályidegen” családot. Tímár József 1961-ben bekövetkezett halála után az özvegyet portásként alkalmazta, hogy a szolgálati lakásból ne kelljen kiköltözniük. Tímárék egyetlen gyermekét, Györgyöt szintén ő segítette hozzá ahhoz, hogy származása ellenére végül felvegyék az egyetem jogi karára, később ő talált helyet számára az egyik budapesti ügyvédi munkaközösségben.

Dr. Tímár György 1964 őszén a leendő mellékper egyik vádlottjának védője lett. 1965 tavaszán a főper egyik védőjétől kölcsönkérte és lefotóztatta az Onódy-ügy vádiratát, s ehhez fényképeket is mellékel, amelyeken Onódy illusztris személyek (köztük Hruscsov és Kádár, illetve Nezvál és Szalay) társaságában volt látható. Külföldi publikációval, a nyugati sajtónyilvánossággal akarta elérni, hogy Onódyt másodfokon felmentsék, vagy legalábbis az első fokon kiszabott ítéletet csökkentsék.

Az anyagot júniusban kivitte Bécsbe, és megmutatta Köves Tamásnak, az osztrák fővárosban élő, izraeli állampolgárságú újságírónak. (Köves abban az időben járt Magyarországon is, a beutazólapon munkahelyül az „Israeli Hírügynökség és Képszolgálat, New York Press Agency”-t tüntette fel.⁴¹) Köves azt kérte Tímártól, hogy írja meg a véleményét is a bírósági eljárásról. Az ügyvéd a négyoldalas cikknek Az Onódy-ügy valódi háttere, avagy a gazdasági ügybe rejtett belső politikai harc Magyarországon címet adta. Ennek lényege a következő volt: „Sztálin halálát követően háttérbe szorultak az ún. szélsőbaloldali elhajlók”, különösen miután „Kádár vette át a politikai vezetést 56 után, és az ő általa reprezentált irányvonal szabadabb légkört teremtett minden vonatkozásban. Általánossá vált a »nyugati« életforma kötöttebb formában való átültetése a magyar viszonyok közé – folytatódott az írás –, aminek jele fellelhető a szabadabb utazásban, a kulturáltabb társadalmi életben, a viszonylagos nyugalomban, a kommunista terror lassú elbürokratizálódásában. [...] Bizonyos köröknek ez a mai politikai, gazdaságpolitikai irányvonal nem tetszik, [...] s bizonyos idővel ezelőtt Magyarországon is megkezdődött ezeknek a régi, abszolutisztikus hatalmuk után sóvárgó elemeknek az egymásra találása. [...] Kádár egymaga csupán reprezentáns, a Kreml politikai stratégiájának a függvénye, [...] de kialakult körülötte egy politikai csoport, amely magáévá tette, nem csupán szólamokban, hanem egyéni életformájában is ezt a [nyugatias] politikai stratégiát. Ennek a csoportnak volt igen jellegzetes tagja Onódy Lajos is. [...] Kb. két éve a »balosok« igyekeznek átvenni Magyarországon a hatalmat, mégpedig a jelenlegi rendszer vezetőinek személyi lehetetlenné tétele útján. [...] A modernebb irányzatot magukévá tevő állami vezetők személye nehezen támadható nyíltan közvetlenül, sokkal egyszerűbb és könnyebben megoldható a velük közeli viszonyban lévő Onódyn keresztül lehetetlenné tenni őket. [...] Mi állt [Onódy]

41 BFL. Ügyészégi TÜK-iratok, 0024/1975, 354. p.

letartóztatásának, a baloldali elemek előretörésének a hátterében? Hruscov pár héttel korábban eltávozott a Kremlből, bizonytalanná vált Budapesten is, hogy milyen irányzat jut Moszkvában érvényre. [...] Ezt a kialakulatlan állapotot próbálta kihasználni a baloldal. Mikor minden tisztázódott, addigra Onódy már hosszabb ideje börtönben volt, egy mesterséges rágalomhadjárattal terhelve, [...] ami a vezetők ellen irányult. [...] Akkor, amikor a Kreml kinyilatkoztatta, hogy lényegileg egyelőre minden marad az eredeti irányban – amikor tehát Magyarországon is ezek szerint a baloldal nem juthatott fölénybe –, Onódy már nem jöhetett ki tisztán az ügyből, mivel egy olyan nagynevű ember, mint ő, nem lehet letartóztatva hetekig – és utána kiengedve – a világ előtt.”⁴²

Tímár a feljegyzést, a vádirat fotókópiáját és a fényképeket átadta Kövesnek, aki megígérte neki, hogy megpróbálja valamilyen formában közzétenni a *Volkstimme*-ben, az Osztrák Kommunista Párt napilapjában, mert Magyarországra „legnagyobb számban az jön be”.⁴³ Ehelyett az anyag rövidesen névtelen levél kíséretében („egy hazájához hí emigráns magyar, aki lehetőségeihez képest segít”) Sebes István bécsi magyar nagykövethoz (Sebes Sándor miniszterhelyettes testvéréhez) érkezett. Az ismeretlen levélíró azt állította, hogy a dokumentumot a bécsi amerikai nagykövetség első titkári beosztású diplomatájától, a magyar származású Thomas Polgartól szerezte, s azért juttatja el a nagykövetségnek, mert szerinte „Tímár Magyarország számára káros adatokat szolgáltatott ki”. Sebes mindezt hazaküldte feletteseinek „az illetékeseknek történő szíves továbbítás céljából”.⁴⁴

A rendőrség 1965. július 13-án letartóztatta Tímárt, s miután sikertelenül próbálta meg rábírní arra, hogy ítélje el nyilvánosan a bécsi amerikai nagykövetséget a magyar belügyekbe való beavatkozás szándéka miatt, koncepciók pert varrtak a nyakába. Zárt tárgyaláson négy hónappal később a Fővárosi Bíróság kémkedés büntette miatt hat és fél évi szabadságvesztésre ítélte, és mellékbüntetésként elkobozni rendelte két darab, egyenként tízezer forintos gépkocsinyeremény-betétkönyvét, síófoki „házas ingatlanát”, valamint Volkswagen 1500-as típusú gépkocsiját.⁴⁵ A jogerős ítéletet – ugyancsak „nem nyilvános” tárgyaláson – 1966 februárjában mondta ki a Legfelsőbb Bíróság. Ebben Tímár cselekményét kémkedés helyett „sajtó útján elkövetett igaztás kísérletének” minősítette, és büntetését öt évre szállította le, a vagyonelkobozást ugyanakkor fenntartotta.⁴⁶

A „pártvonal”

Az MSZMP Politikai Bizottsága 1964. december 1-jei ülésén, a testület „két ülése között hozott határozatok jóváhagyása” napirendi pontjában, melynek Kádár volt az előadója, tudomásul vette, hogy „az Ét-

⁴² BFL XXV. 4. f. TB 9877/1965, 705. d., 1093–1096. p.

⁴³ BFL XXV. 4. f. TB 9877/1965, 704. d., 30. p.

⁴⁴ BFL XXV. 4. f. TB 9877/1965, 705. d., 1090–1092. p.

⁴⁵ BFL XXV. 4. f. TB 9877/1965, 704. d., 15. p. Eljárási jogi képtelenség volt, hogy Tímár ügyét első fokon ugyanaz a Fábián Károly bíró vezette, aki az Onódy-per elsőfokú tárgyalásának is vezető bírója volt, miközben Tímár a Köves felkérésére írott cikkében aggályait fogalmazta meg az Onódy-per tisztaságát illetően. Másodfokon ugyanez történt, ott Halász Sándor volt mindkét per vezető bírója.

⁴⁶ Uo. 48. p.

termi és Büfé Vállalat volt igazgatója ügyében folyó vizsgálat koordinálására Biszku Béla, Korom Mihály és Pap János elvtársak kaptak megbízatást”. Ehhez hozzáfűzték, hogy „az ügy lezárása után a Politikai Bizottságot tájékoztatni kell”.⁴⁷ A Biszku-bizottság „érdemibb” tevékenysége – mint később kiderült – inkább az esettel kapcsolatos ún. állami-politikai, valamint a párterkölcsi felelősség vizsgálatára korlátozódott, és a bizottság tagjai végső soron nem tértek le a Kádár által hamarosan kijelölt nyomvonalról.

Az MSZMP első embere az Onódy-ügy körüli pletykák nyomán kialakult országos korrupciós botrány csillapítására a párt vezető szervein belül kezdettől fogva a leghatékonyabb megoldást, a bagatellizálást választotta. Ehhez jól jött, hogy a rendőrség minden erőfeszítése és igyekezete dacára valóban nem tudott többet találni néhány százezer forintos károkozásnál.

A Központi Bizottság 1964. december 8. és 10. között tartott ülésén, amelynek legfőbb napirendi pontjában az 1965. évi népgazdasági terv fő kérdései szerepeltek – beleértve az említett kedvezőtlen gazdasági helyzet megtárgyalását és az ebből következő megszorító intézkedéseket –, Kádár János kijelölte az Onódy-ügy kezelésének mindhárom irányát, közülük az egyik éppen a bagatellizálás volt. Felszólalásában a volt vállalatigazgató esetét „nagy vacaknak” nevezte, amilyenből „sajnos nekünk minden két hétben van egy”. Illusztrálásképpen rögvést össze is vetette azzal a történettel, amelyet Nyers Rezső hozott fel napirend-előadói beszédében, nevezetesen, hogy egy felületesen megkötött és még dilettánsabban kivitelezett külkereskedelmi szerződés miatt, amely modern fényezett bútorok franciaországi exportjára vonatkozott, kétszázezer dollár és negyvenmillió forint veszteség érte a magyar népgazdaságot. A másik „irányt” az a kijelentés mutatta meg, hogy az Onódyval közeli ismeretségbe került sok magas beosztású párt- és állami vezető közül – akik „suhintva voltak itt-ott” – „egyik sem bűnös természetesen”, vagyis büntetőjogi felelősségre vonás nem fenyegeti őket. A harmadik irány pedig annak behatárolása volt, hogy kiknek állhattott érdekében a botrány feldagasztása és továbbgörgetése. Kádár szerint azoknak, akiknek „nem tetszik a mi Központi Bizottságunk meg a mi kormányunk”, s akik felbuzdultak a moszkvai hatalomváltáson meg ennek itthoni fejleményein.⁴⁸

Napirenden maradt azonban még a büntetőjogon kívüli felelősség problémája. Erre maga Kádár is utalt az 1965. február 11-én miniszterelnökként elmondott országgyűlési beszédében, amely az egyetlen nyilvános állásfoglalása volt az Onódy-ügyben. A leendő felszólalásának alapelemeit tartalmazó, év elején készített vázlatában a „társadalmi fegyelem” címszónál – amely a „munkafegyelem” után következett – három nevet írt le, sorrendben: Onódy, Járay és Bozsik.⁴⁹ A Politikai Bizottság február 5-én vitatta meg Kádár János beszédének tervezett szövegét, amelyből időközben kimaradt

47 MOL M-KS-288. f. 5/353. ó. e.

48 MOL M-KS-288. f. 4/71. ó. e.

49 MOL M-KS-288. f. 47/737. ó. e., 24. tétel.

Bozsik neve. Járayt mint vámcsalásért elítélt nagy jövedelmű operaénekest, Onódyt pedig mint sorozatos csalásokat és sikasztásokat elkövető, „ugyancsak jól kere-

ső” vállalatigazgatót jellemezte, akiknek „biztosított, egész szép megélhetésük volt, és nem kenyérre, hanem úrhatnám passzióikra kellett az elsikkasztott pénz”. Felemlítette azt is, hogy mindketten állami intézmények alkalmazottjai voltak, és az ellenőrzés hiánya tette lehetővé tetteik elkövetését. Az ülésén tízen szóltak hozzá a beszédtervezethez, a testület pedig határozatában a beterjesztett szöveget alapul elfogadva azt „ajánlotta” Kádárnak, hogy azt „az elhangzott észrevételek figyelembevételével dolgozza át”.⁵⁰

Nem tudni, hogy a javaslat mennyiben érintette az Onódyval foglalkozó négy, nem különösebben hosszú bekezdést, s hogy Kádár mennyire szívlelte meg a többi vezetőségi tag megjegyzéseit, kétségtelen azonban, hogy hat nappal későbbi parlamenti felszólalásában az idevágó szakasz némileg megváltozott, különösen hangvételében: „Az utóbbi időben hatóságaink leleplezése nyomán nagy és jogos felháborodással értesült közvéleményünk Járay József operaénekes vámcsalásairól, Onódy Lajos éttermi vállalati igazgató, valamint Róna Ernő textil-nagyvállalati vezérigazgató és bűntársaik különböző visszaéléseiről. A bűnösök részben elnyerték, részben pedig meg fogják kapni megérdemelt büntetésüket. Ez a dolog büntetőjogi része. De Onódy is, Róna is vezető beosztású állami alkalmazottak voltak, akiknek visszaélései kapcsán felvetődik másfajta felelősség kérdése is. Hol volt az ellenőrzés? [...] Van tényleges felelősség is. Szűnjék meg végre az az elég gyakori, rosszul értelmezett presztízsvédelem, amelyik oda vezet, és az egyik esetben ez is tényező volt, hogy amikor a főhatóságok figyelmét felhívták a területükön elkövetett visszaélésre, vagy valamelyik beosztottjuk túlságos költségesre, helytelen fellépésére, az első szavuk – szinte szabály szerint – kijelenteni, hogy ez rágalom, ahelyett, hogy kötelességük szerint végére járnának a dolognak. Ilyen esetekben a vezetőket is felelősség terheli, s hogy mindezt mindenki komolyan is vegye, ennek is érvényt kell szerezni.”⁵¹

A beszéd fényében úgy tűnt, hogy bizonyos vezető pozíciókban esetleg fejek fognak hullani, hiszen akikre vonatkozott, azok tudták, hogy Kádár az Onódy elleni 1962-es feljelentés alakulásának körülményeit állította pellengérré. S valóban, a Politikai Bizottság tagjainak február 26-i kötetlen megbeszélésére készített feljegyzésében Kádár öt nevet vetett papírra, akikkel szemben adott esetben személyi konzekvenciákat kell levonni: Nezvál Ferenc, Szalay József, Tausz János, Sebes Sándor és Gáspár Sándor.⁵² Közülük a 26-i találkozó résztvevői Nezvál esetében úgy határoztak, hogy őt az igazságügy-miniszteri tisztsége alól „fel kell menteni”.⁵³ Ezt kellő akarat megléte esetén minden további nélkül meg lehetett volna tenni, leváltása ugyanis ekkor már szervesen beleilleszthető lett volna „párt- és állami vezetés” Hruscsov bukása óta folyamatosan aktuális „átszervezésének” kérdéskörébe. Az MSZMP irányító testületeiben azóta napirenden tartott tárgyalások eredményeképpen 1965. június végén jelen-

tős kádercserék történtek számos poszton. A Központi Bizottság 1965. március 11–13-i ülésén Biszku tartott referátumot az

⁵⁰ MOL M-KS-288. f. 5/358. ó. e.

⁵¹ *Népszabadság*, 1965. február 12.

⁵² MOL M-KS-288. f. 47/738. ó. e., 34. tétel.

⁵³ Uo. 33. tétel.

„időszerű belpolitikai kérdésekről”. Hosszasabban szólt az Onódy-ügyről is, és továbbfűzte Kádár gondolatait, arra intve, hogy „jó lesz, ha a megyei pártbizottságok, a budapesti pártbizottság, a kerületek saját portájukon szétnéznek jobban, mert minden egyes területnek megvan a maga kis Onódyja”. Ezzel talán nem is annyira egy – feltehetően propagandisztikus – persorozat képét vetítette előre, hanem az MSZMP-ben különböző vezető tisztségeket betöltő funkcionáriusokkal szembeni esetleges számonkérést.⁵⁴ Azonban csakúgy, mint a kádári ráíjesztésnek, ennek sem lett folytatása, hiszen szöges ellentétben állt az ijesztgető Kádár bagatellizálási politikájával.

A párt első embere ehelyütt is megismételte: „szerencsés és jó dolog”, hogy az Onódy-ügy „bűnügyi része hitvány, vacak”. Sőt hozzátette: „Én már olyan dühös voltam, egy becsületes tsz-főkönyvelő egyedül többet sikkaszt, mint ez a 23 ember együtt.” Együttal leszögezte, „a rendszer érdeke azt követeli meg, hogy ne csináljunk belőle nagy ügyet”. Ezzel aztán végérvényesen lekerült a napirendről bármiféle komoly számonkérés.

A tapasztalatok levonására utalva Kádár tovább lebegtette azonban a már említett állami-politikai felelősséget, ami a „helyén hagyni vagy leváltani” kérdésével volt egyenlő. Szerinte ebben az összefüggésben az elsődleges felelősséget Tausz belkereskedelmi miniszter viseli, egész egyszerűen azért, mert az Éttermi és Büfé Vállalat az általa vezetett tárcához tartozott, és 1964 őszétől nem vette a fáradságot, hogy utána járjon, miként történhetek meg a sikkasztások a vállalatnál. Sebest pedig Kádár azért sorolta rögtön ugyanide, mert az 1962-es feljelentést követő vizsgálatot ő irányította a minisztériumban. A KB első titkárának felszólalását megelőzően, Biszku előadói referátumában Tausz ellen hozta fel azt is, hogy a nyomozás során nem működött megfelelően együtt „az igazságügyi, bírósági és rendőrségi szervekkel”. Az 1962-es feljelentésről szólva megjegyezte, hogy azt félvállról véve Sebes úgymond gátolta a rendőrségi nyomozás megindítását. Ráadásul „megfelelő hozzáállás” esetén szerinte az Onódy-ügy már 1962-ben napvilágra került volna, s akkor 1964 végén nem következett volna be „egy ilyen kavargás”. Nem felejtett el utalni arra sem, hogy Sebes 1964. október 30-án nem egyezett bele Onódy letartóztatásába. Mindezek miatt – legalábbis az ő megítélése szerint – „a bűncselekménynek a felderítése tulajdonképpen kárt szenvedett”.

Kádár felelőssé tette Csanádi közlekedés- és postaügyi minisztert is, egyrészt mert az ő felügyelete alá tartozó MALÉV és IBUSZ számos kedvezményt nyújtott Onódynak, másrészt, mert a botrány kirobbanása után ő sem kezdeményezett feltáró vizsgálatot a két intézménynél. A felelősök között név szerint meg is említette Húvöst, a MALÉV vezérigazgatóját, mondván, hogy az ő esetében azért kell a számonkérést elvégezni, hogy „megmaradhasson rendes embernek”, s két év múlva „ne az ő ügyét kelljen tárgyalni”.

Kádár megfricskázta a Belügyminisztériumot is – mégpedig a KB-tagként jelen

⁵⁴ MOL M-KS-288. f. 4/73. ó. e. A további idézetek ugyaninnen. Az 1965. március 11–13-i KB-ülés jegyzőkönyvének Onódyval kapcsolatos része megjelent nyomtatásban is, lásd Tischler (2003a).

lévő Benkei füle hallatára –, hogy 1962-ben nem foglalkozott az Onódy elleni bejelentéssel, s szerinte a per egyik „visszaható következménye” az, hogy megállapítsa: annak idején a „Belügyminisztérium nem helyesen járt el”. Elmarasztalta a BM Útlevelosztályát is, amely Tatai vezetésével sorra adta a kiutazási engedélyeket Onódynak és munkatársainak.

Nezvál és Szalay felelősségét Kádár a két kis létszámú vadásztársaság létrehozása és működtetése miatt vetette fel. Véleménye szerint ezek azért alakultak, hogy kijátsszák a vadásztörvényt, ennél fogva maga az igazságügy-miniszter és a legfőbb bíró hitelét veszti, hiszen a törvények és a törvényesség betartatására mindketten letették az esküt. Szemükre hányta azt is, hogy miért van szüksége az Igazságügy-minisztériumnak külön vadásztársaságokra, mivel az az abszurd helyzet állhat elő, hogy ha vadkár miatt ezeket feljelentik, akkor egy járásbíró előtt peres félként kerül egymással szembe a vadásztársaság mint jogi személy, amelynek elnöke Nezvál igazságügy-miniszter, illetve egy kárvallott termelőszövetkezet. Mindezekből kifolyólag Kádár – aki nem zavartatta magát attól a tényről, hogy egykoron például Szénási legfőbb ügyész is tag volt – ezt a két vadásztársaságot álvadásztársaságnak minősítette.

Az állami-politikai felelősség problémája után Kádár áttért a párterkölcshire, kijelentvén, hogy ezt „minden érintettnél pontosan ki kell vizsgálni, tekintet nélkül a beosztására és a rangjára”, s a Biszku-bizottság éppen e téren is folytatott tevékenységére célozva ekként előlegezte meg a vizsgálat eredményét: „Lehet, hogy valakinek azt fogják mondani, hogy figyelmeztetjük magát, vagy helytelenítjük, amit tett, lehet, hogy valaki más pártbüntetést kap.” Ezt követően Kádár kollektív önkritikát gyakorolt, amennyiben elismerte, hogy Onódyt és a hozzá hasonló embereket „már nem a kapitalizmustól örököltük”, „ezek a mi saját nevelésű embereink”. Emlékeztetett az 1961-es Török-ügyre és annak főszereplőjére, a Vasas Szakszervezet főtitkárára: „Emlékszem rá. Rendes munkásember volt, tehetséges volt, dolgozott eredménnyel, megbecsülésben volt része, előrelépett, a gőz a fejébe szállt, és úgy viselkedett, mint egy kiskirály, aki a törvények felett van. Ez volt a Török tragédiája. [...] Ez az Onódy is rendes vasas ifjúmunkás volt, becsületes ember, senkit nem tudok hibáztatni, aki 10 vagy 12 éve baráti viszonyba került vele. Ez egy rendes ember volt. Nem tehetségtelen ember, jól dolgozott, eredményesen, a vállalat felfejlődött, elismerésben volt része. Igaz? A gőz a fejébe szállt, kezdett megengedni magának dolgokat, és a végén most a börtönben ül. Ez is éberségre int minket.”

Kádár beszédében visszatért arra, amit már a decemberi KB-ülésen is elmondott, vagyis, hogy mitől lett ügy Onódy esete. Elsőként a Hruscsov leváltása után Magyarországon is kialakult politikai bizonytalanságot említette („olyan szituáció volt, hogy a pártban bizonyos, némi zavar mutatkozott, s a kommunisták hadseregében némi kis bizonytalanság volt”), azután pedig Onódy magas rangú barátait hozta fel, kiemelve Nezvál Ferencet és Gáspár Sándort. Szerinte ez a két tényező segítette az „osztályellenességnek” és „mindenféle rendű és rangú ellenzékünknek”, hogy „az ügyet felfújja”. Ez alkalommal inkább balra ütött, mondván: „Az osztályellenészen kívül nálunk les-

ben áll 10-20-50, meg néhány száz ember, [...] nekünk van még baloldali ellenzékünk is, itt ülnek évek óta, ezek boldogan csámcsognak, ha valamilyen vezető ember érintve van valamilyen negatív dologban, ő rögtön úgy adja tovább, hogy még kettőt hozzá is ragaszt. Azt hiszem, nem kell ezeket a kádereket bemutatni, ezeket mindenki ismeri. [...] Az ő szemléletük, a lelkiállapotuk azt kívánja, hogy minél több rossz szó hangozzék el és terjedjen el a jelenlegi Központi Bizottságról és a pártról.”

A központi bizottsági ülésen jelen lévő és „hírbe hozott” Gáspár – a megkritizált Benkeihez hasonlóan – nem kért szót, mint ahogy az egyik hozzászóló által megnevezett Szénási sem. Ellenben Nezvál és Tausz mélyreható önkritikát gyakorolt, az azonban még mindig nem dőlt el véglegesen, hogyan fog a többi érintettével együtt alakulni a sorsuk a felvetett felelősség kérdésében. Ami ennek a párterkölcsei részét illeti, az nem kis mértékben a Biszku-bizottság zárójelentésének tartalmától függött. A Politikai Bizottság a jelentést április 27-i ülésén tárgyalta meg, s határozatában többek között tudomásul vette, hogy: a belkereskedelmi, a belügy-, a pénzügy-, a közlekedés- és postaügyi miniszter lefolytatta a „szükséges” fegyelmi eljárásokat, és megbüntette a felelősöket; a belkereskedelmi miniszter elrendelte az Éttermi és Büfé Vállalat káderehelyzetének felülvizsgálatát, és gondoskodott arról, hogy oda „becsületes, hozzáértő emberek” kerüljenek; az Országos Erdészeti Főigazgatóság és a Belügyminisztérium feloszlatta a Mackó, valamint a Diána fiktív vadásztársaságokat; a belügyminiszter „rendezte” a szakminiszterekkel a hivatalos külföldi kiutazások engedélyezése terén fennálló hiányosságokat, remélve, hogy ezáltal elkerülhetővé válnak az Onódy-ügyben feltárt jelenségekhez hasonló esetek. Ugyanezt tette a közlekedés- és postaügyi miniszter a MALÉV, illetve a külföldi légitársaságok gépein, valamint a MÁV és a MAHART járatain való ingyenes utazások tekintetében is; Pap János külön felhívta a Minisztertanácsban a miniszterek figyelmét „a bejelentések kivizsgálásának fontosságára, az ellenőrzés javítására, a kiadott állami rendeletek betartásának szigorú megkövetelésére, különös tekintettel a szakminiszterek és a bűnüldöző szervek jobb együttműködését szabályozó 3280/1963-as minisztertanácsi határozatban foglaltakra”.⁵⁵

A beszámoló ezek után tért rá a személyi összefüggésekre. Még februárban a Biszku-bizottság az Onódy-ügyben „legalább erkölcsileg érintett” tizenhat párttagtól – köztük a márciusban szóban „gyónó” Nezváltól és Tausztól is – kért a szerepükre vonatkozó igazoló jelentést, ezekben „túlnyomó többségük önbírálatot gyakorolt, és kijelentette, hogy az ügy megfelelő tanulságait levonta”. Mindezt mérlegelve a Politikai Bizottság figyelmeztetésben részesítette Tausz Jánost, Sebes Sándort, Hűvös Sándort és Tatai Józsefet, mivel „ébertelenek” voltak, nem foglalkoztak megfelelően a visszaélésekre utaló jelzésekkel, illetve a két utóbbi „megsértette a munkakörével kapcsolatos állami rendelkezéseket”. Szintén figyelmeztetést kapott Nezvál és Szalay, mert mint „a törvényesség biztosításának vezető funkcióban dolgozó őrei, a fennálló törvényes rendelkezések ellenére álvadásztársaságokat hoztak létre, és ezzel, valamint ma-

gatatásukkal alkalmat adtak a párt és kormány tekintélyét romboló rémhírek, talál-

gatasok elterjedésére”. A PB egyúttal eljárás megindítását kezdeményezte a párt Központi Ellenőrző Bizottsága előtt az öt, első fokon már elítélt párttag ellen, és ugyanaz vonatkozott a kizárólag erkölcsileg felelőssé tett Kelemen Endre igazságügyi orvos szakértőre, az 1963-tól nyugdíjasként az Elnöki Tanács tagjaként tevékenykedő Pongrácz Kálmánra és Kótun Károly főosztályvezetőre a Földművelésügyi Minisztériumtól. A PB lemondott arról, hogy „az állami vonalon fegyelmileg felelősségre vont” Vető Kálmánné, Húvös Sándor és Tatai József ellen párteljárást indítson, így a Magyar Beruházási Bank vezérigazgató-helyetteseként dolgozó Vetőnének, Húvöshöz és Tataihoz hasonlóan, szintén PB-figyelmeztetés jutott.⁵⁶ Gáspárról – aki PB-tagként ráadásul részt vett döntések meghozatalában – szó sem esett. Igaz, neki igazoló jelentést sem kellett írnia februárban.

A legfőbb pártvezetés szigora hamarosan megenyhült a KEB elé állítandó erkölcsi felelősök tekintetében, miután a soron következő, május 11-i politikai bizottsági ülésen a testület Korom Mihály szóbeli bejelentése alapján módosította korábbi határozatát, s úgy döntött, hogy Kelemennel, Pongráczcal és Kótunnal szemben nem kell KEB-eljárást lefolytatni, megelégedtek a figyelmeztetéssel, vagyis azzal, amit többek között Tausz, Sebes, Szalay és Nezvál is kapott.⁵⁷ Ugyanitt s ugyanekkor tisztázódott ez utóbbi „szakmai sorsa” is: Biszku egy nappal korábban kelt, a Politikai Bizottság számára írt javaslatai között az szerepelt, hogy „Nevzál elvtárs felmentése később is eszközölhető”⁵⁸, a PB pedig elfogadta ezt, vagyis „megkegyelmezett neki”.

Összességében a „tizenhatok” közül a Politikai Bizottság „tíz vezető kommunistát”, a Biszku-bizottság „további hat vezető elvtársat” részesített figyelmeztetésben.⁵⁹ A KEB pedig az öt elítélt párttagot – beleértve Onódyt és Lázárt – rövid úton kizárta a Magyar Szocialista Munkáspárt soraiból.⁶⁰

⁵⁶ Uo. Tatai egyébként nemcsak fegyelmit és pártfigyelmeztetést kapott, hanem – amint erről szó esett – 1965 májusában Benkei András belügyminiszter „az elkövetett szabálytalanságok miatt” megszüntette az 1962-től a Külügyminisztériumban dolgozó Tatai addig fenntartott állományviszonyát a Belügyminisztériumban (BM Irattár Miniszteri iratok, 2808-1-a/534).

⁵⁷ MOL M-KS-288. f. 5/365. ó. e.

⁵⁸ MOL M-KS-288. f. 47/738. ó. e., 47. tétel.

⁵⁹ MOL M-KS-288. f. 4/75. ó. e.

⁶⁰ Az MSZMP Központi Ellenőrző Bizottságának anyagai között csak Lázár Géza kizárási határozata maradt fenn: BFL XXXV/1/1965/1/37. ó. e.

UTÓÉLET

A PB tagjainak február 26-i kötetlen megbeszélésén szóba került öt „prominens” személy közül így többé-kevésbé mindenki megúszta Onódyval való kapcsolatát. Legkevésbé Nezvál, leginkább pedig Gáspár, aki mégiscsak a legszűkebb pártvezetés tagja volt. Noha 1965 nyarán az általános vezetői „káderforgásban” a budapesti pártbizottság első titkári posztját végül is fel kellett cserélnie a SZOT főtitkári székével, amelyet immár 1956–59 után másodízben foglalt el, a PB-nek egészen 1988-ig tagja maradt. Szalay 1968-as nyugdíjba vonulásáig látta el a legfőbb bírói tisztet. Sebes 1970-ben, 68

évesen ment nyugdíjba mint a belkereskedelmi miniszter első helyettese, ezzel párhuzamosan 1966-ban egy ciklusra beválasztották a KB-tagjai közé, majd nyugdíjasként 1970-től egészen az MSZMP 1989-es feloszlásáig a KEB tagja volt. Tausz és Nezvál sorsa annyiban összefonódott, hogy – egész biztosan nem véletlenül – együtt váltotta le őket a pártvezetés miniszteri beosztásukból 1966 decemberében (igaz, mindketten 1956 óta látták el tisztüket).⁶¹ Az 58 éves Nezvál Ferenc ugyanekkor kimaradt a Központi Bizottságból is, és végleg nyugállományba küldték, Tausz viszont néhány héttel később az IBUSZ vezérigazgatója lett, és az is maradt 1978-as nyugdíjba vonulásáig. KB-tagságát 1970-ig megőrizte, majd attól kezdve 1988-ban bekövetkezett haláláig a KEB tagja volt.

Ami a rendőrséget illeti, a BM Kollégiuma 1965. június 3-i ülésén vitatta meg „Onódy Lajos és társai bűnügyének belügyre vonatkozó tapasztalatait”. A döntő részben klasszikus önmosdatásnak tűnő, s nagy általánosságban megírt előterjesztésben és annak megvitatása során mind a jelentés névtelen készítői, mind a vita résztvevői – Benkei belügyminiszter vezérletével – nagyon vigyáztak arra, hogy csak arról essék szó, amiről a párt legfelső fórumain Kádár és Biszku már korábban beszélt. Az azért kiderült, hogy Onódyhoz 1964-ig – „rendkívül széles és különböző szintű személyi kapcsolatai miatt” – nem lehetett „hozzányúlni”. Leírták például, hogy a belügyi szervek 1957-től kezdve gyűjtötték a jelzéseket, amelyeket „öt szakosztály területén hét ügynök szolgáltatott folyamatosan”, azonban sem 1960-ban, sem 1962-ben „nem volt elég bizonyíték” egy eljárás megindításához, s „jogilag” sem tudták „megfogni” az esetet. Szerintük ennek legfőbb oka, hogy „nem volt egy kézben az anyag, hanem különböző területen dolgoztak az ügyben”, ráadásul „az adatgyűjtésben szinte évek óta elszigetelten dolgozott a BM politikai és bűnügyi apparátusa”. A rendőrség önigazoló szándékára utalt az is (amellett, hogy a felelősség kérdésében az ügyészségre, a VIII. kerületi pártbizottságra és Sebes belkereskedelmi miniszterhelyettesre is mutogattak), hogy a BM-en belül kizárólag az Útlevélosztály volt vezetőit tették felelőssé az Onódy-ügyben – akik akkor már legalább három esztendeje elkerültek az osztályról, Tatai és Kékesi pedig „fállábal” magától a „cégtől” is –, azt hozva fel ellenük, hogy a volt vállalatigazgató hosszú éveken át lekenyerezte őket. A jelentés egyik záró passzusából ugyanakkor kiviláglott, hogy Onódy főként gyakori külföldi utazásai miatt volt „érdekes”, és a beérkezett ügynöki jelzések kiváltképp különféle dolgok külföldről való „becsempészésére” vonatkoztak.⁶²

Onódy bukása után felmerült, hogy az Éttermi és Büfé Vállalatot megszüntetik, és egy másik vállalatba olvasztják be.⁶³ Mégsem ez történt, hanem 1964 november vé-

gén új igazgatót neveztek ki az intézmény élére, Somogyi Jenőt, a XIII. kerületi Vendéglátóipari Vállalat első számú vezetőjét, aki további, az eddigieknél is nagyobb szabású fejlesztések terveivel érkezett.⁶⁴ A Belkereskedelmi Minisztérium 1964–65 fordulóján több hetes, mindenre kiterjedő re-

⁶¹ MOL M-KS-288. f. 5/410. ő. e.; 4/85. ő. e.

⁶² MOL, XIX-B-1-z, 25. d. /1965/. Ehelyütt szeretném megköszönni Baráth Magdolnának, hogy felhívta a figyelmemet erre a dokumentumra.

⁶³ BFL XXXV/13/1964/b/9. ő. e.

⁶⁴ BFL XXXV/13/1964/c/438. ő. e.

víziót tartott a vállalatnál, harminc fegyelmet osztottak szét, és „kilenc vezetői funkcion kellett változtatni, beleértve a párttitkárt is”.⁶⁵ Tausz – ha már őt és Sebest figyelemzetésben részesítette a PB – bűnbakot keresett és talált a saját minisztériumában is: a már említett dr. Rucz Istvánt, a Főkönyvelőség vezetőjét, akinek vétkéül az Onódy vállalatánál végrehajtott 1962-es revízió „szakszerűtlen” lefolytatását hozta fel. Rucz is fegyelmet kapott (pártonkívüli lévén pártbüntetést nem szabhattak ki rá), azonban a beosztásában megmaradhatott. A Budapesti Rendőr-főkapitányság és a Legfőbb Ügyészség a nyomozás és az ügyészségi eljárás befejezése után saját kérésére arról tájékoztatta Tauszt, hogy Rucz főkönyvelőn kívül más belkereskedelmi minisztériumi dolgozó nem „kompromittálódott” az Onódy-ügyben.⁶⁶

1965 tavaszán az Éttermi és Büfé Vállalatból, valamint a Rózsa Miklós-féle OISZÉV-től leválasztott négy szállodából immár nyílt konkurensként megalakult a Pannónia Szálloda és Vendéglátó Vállalat. Az OISZÉV ugyanekkor a Hungária Szálloda és Étterem Vállalat nevet vette fel, amely külföldön Hungarhotelsként vált ismertté. Mindkét intézményt kiemelték a minisztériumon belül, a Pannónia és a Hungária a Vendéglátóipari Főigazgatóság helyett közvetlen miniszterhelyettesi felügyelet alá került. Somogyi Jenő csaknem negyedszázadon keresztül vezette a Pannóniát, emellett pedig 1986 és 1988 között a Magyar Labdarúgó Szövetség elnöki tisztét is ellátta. Rózsa Miklós még több mint másfél évtizedig, egészen nyugdíjba vonulásáig irányította a legnagyobb idegenforgalmi vállalatnak számító, több mint tízezer alkalmazottat foglalkoztató Hungarhotels-birodalmat.

Dr. Tímár Györgyöt 1968 novemberében feltételesen szabadlábra helyezték, ügyvédként természetesen nem dolgozhatott. 1975-ben mentesítették a büntetett előlethez fűződő hátrányok alól.⁶⁷ A Magyar Köztársaság Legfelsőbb Bírósága 1989 decemberében Tímárt az ellene annak idején emelt vád alól felmentette, s mivel bűncselekményt nem követett el, az akkori ítéletet – a bűnösség kimondása és a büntetés kiszabása miatt – törvénysértőnek minősítette.⁶⁸ Ügyvédi praxisát is csak ekkor kapta vissza.

Onódy Lajos összesen négy év négy hónapot ült a szegedi Csillagbörtönben, többek között az Alföldi Bútorgyár öntő üzemrészébe vezényelték betanított munkára, a káros gázokat közvetlenül belélegezve ő szedte le a frissen ragasztott bútorlapokat, szeme és tüdeje alaposan károsodott, fogainak egy része kihullott, cukorbeteg lett, csontsoványra fogyott. Büntetése kétharmadának letöltése után feltételes szabadlábra helyezték 1969. február 28-án. Emberi roncként hagyta el a börtönt, hat hétre kórházba került, majd 49 évesen nyugdíjazták. Az akkor már a Ganz-Mávag vezérigazgatójaként tevékenykedő egykori miniszter, Csergő János azonnal alkalmazta a kiegészítő jövedelemforrást kereső Onódyt mint szaktanácsadót. A volt igazgató egy büfét és egy kisvendéglőt hozott létre a gyár területén belül, amelynek bevételét a Ganz-Mávag focicsapatára fordították. Ezzel párhuzamosan 1973-tól a Békés Megyei Szolgáltató és Termelő Szövetkezet kereskedelmi ta-

⁶⁵ BFL XXXV/10/1965/c/9. ő. e.; Uo. 10. ő. e.

⁶⁶ BFL XXXV/10/1965/c/9. ő. e.

⁶⁷ BFL Ügyészségi TÜK-iratok, 9782/1975, 3–4. p.

⁶⁸ BFL XXV. 4. f. TB 9877/1965, 704. d., 59. p.

nácsadója lett, s szerepet vállalt a Békéscsaba NB I-be jutásában, benntartásában és fel-futásában az első osztályban. Feltalálónak ő jegyeztette be a kupakos sörnyitót, illetve többedmagával a Medaqua fürdőst. 1980-ban vonult vissza az aktív munkától.

Az 1976-os elutasítás után a Magyar Népköztársaság Elnöki Tanácsa 1980 nyarán „kegyelemből” mentesítette a büntetett előélethez fűződő hátrányok alól. Jogi rehabilitációját, pere koncepciós voltának elismerését, s ezáltal a rá kiszabott ítélet semmisnek nyilvánítását nem sikerült elérnie 1990 után. Erkölcsileg azonban elégtételt kapott. Az 1989 júniusában az MSZMP Központi Ellenőrző Bizottságához benyújtott kérelmére az időközben Magyar Szocialista Párttá alakult utódpárt Országos Egyeztető Bizottsága OEB/395-ös számú, 1990. április 2-án kelt határozatában megállapította, hogy 1965-ös kizárása a pártból „konceptiós jellegű volt, ezért a döntést hatályon kívül helyezte, párttagságát 1945-től folyamatosnak elismerte”.

Onódy Lajos 1996 februárjában, 76 évesen hunyt el.

A meggyőződéses kommunisztát az a rendszer emelte ki, amelyben hitt, s amelynek építésében feltétlen részt akart venni. Onódy egyszerű munkásból hirtelen igazgató lett, és néhány év elteltével nagyhatalmú ember. A vele együtt ily módon kiemeltek többségéhez képest alapvető különbség azonban, hogy egyáltalán nem bizonyult alkalmatlannak arra a posztra, amelyre szánták. Éppen ellenkezőleg, bizonyítani akart, mégpedig úgy, hogy az eredményei támasszák alá erőfeszítéseit és elgondolásai jogos voltát. Az eredmények felmutatása érdekében pedig a szakértelmet, a munkabírást és a személyes példamutatást az ideológiai megbízhatóság elé helyezte – ahogyan azt abban a környezetben megszokta, ahonnet érkezett. Stabil politikai beágyazottsága, munkásmozgalmi múltjából következő feddhetetlensége tudatában vállalta azt a kockázatot, hogy még a Rákosi-korszakban is „osztályidegen elemeket” alkalmazott nagy számban, akik hálából valóban tudásuk legjavát adták. Onódy energikus, vasakarátú, ellentmondást nemigen tűrő, a kööttségeket nehezen viselő, igazi „mozgalmár” típusú ember volt, aki egyúttal természetéből fakadóan szeretett segíteni másokon, a bajba jutottakon. Ez vezette őt arra, hogy a második világháború idején illegális elvtársait és zsidókat mentsen. Valószínűleg ezt érezte akkor is, amikor felvette a vállalatához azokat, akiket éppen az ő rendszere fosztott meg tulajdonától és taszított egzisztenciális bizonytalanságba.

Onódy innovatív ember volt, sokra vitte volna, ha szabad piacgazdaságba születtek, ahol az alapfeltételt, a kiemelkedés lehetőségét megteremtik a számára. Neki azonban a proletárdiktatúra jutott, abban kellett hát boldogulnia. Maradékalanul kihasználta a kizárólag a „kádereknek” nyújtott lehetőségeket, amikor pedig – elég gyakran – gazdasági korlátokba ütközött, a „magasabb érdeket”, legfőképp vállalata fejlődését szem előtt tartva gondolkodás nélkül átlépte őket, vagy megkereste a kiskapukat.

Mint szó volt róla, számos helyen járt Nyugat-Európában, sőt a tengerentúlon is, azonban elsősorban nem turistaként utazott, hanem vendéglátó-ipari szakemberként ötleteket keresett, modern gépeket hozott be (nemegyszer a merev vámszabályokat megkerülve), vagy elleste egy étterem divatos belső berendezését. Kiterjedt kapcsolat-

rendszerét is döntő mértékben vállalata fejlesztésére aknázza ki, vagy „nagy szerelmének”, a Ferencváros futballcsapatának igyekezett jobb körülményeket teremteni.

Sokakkal ellentétben nem a saját anyagi gyarapodását hajszolta, noha időnként ő is „ügyeskedett”, különösen a valuták átváltásával – de ebben nem volt egyedül. Igazgatóként a kor viszonyaihoz képest vagyonos embernek volt nevezhető, egy munkás havi átlagfizetésének négy-ötszörösét kereste, de nem élt luxuskörülmények között. Egy háromszobás, hozzávetőleg nyolcvan négyzetméter alapterületű házban lakott a VIII. kerületben, a Ganz-Mávag-kolónia tőzsomszédságában. Egy szoba az édesanyjáé volt, neki és feleségének egy hálószoba és egy nappali jutott – egyik sem volt fényűzően berendezve. Emellett az övé volt egy fél ház Gödön, közel a Dunához, amelyet nyaralónak használt. Autója nem volt, kilencvenezer forintot tartott takarékbetétkönyvben, a tizenöt évnyi vezetői beosztást figyelembe véve ez sem kirívó összeg.

Onódy bukása – Török Istvánéval szemben – nem volt törvénytörés. Szabálytalanságokat elkövetett ugyan, de tényleges bűncselekményt nem. Ami pedig a „stikliket” illeti, ebben valószínűleg nem különbözött a vendéglátó- és szállodaiipar többi potentátjától. Hatékonyan ellene fordították azt az evidenciát, hogy egy „vendéglátósnál” – különösen a hiánygazdaságban – mindig lehet valami szabálytalanságot találni.

Onódy végétét a kapcsolatainál erősebbnek bizonyuló „felsőbb” akarat okozta. A rendszer, amely felemelte őt, amelyet híven szolgált s amelynek egyúttal a haszonélvezője volt, 1964-ben könyörtelenül bedarálta. Sőt megnyomorította, és a partvonalra szorította. Ebben az értelemben az ő legnagyobb „bűne” talán az volt, hogy olyan korban élt, amikor a politika jogot formált arra, hogy beleszóljon az emberek életébe, és meghatározza a sorsukat. Onódy mindennek ellenére megmaradt baloldalinak, ezért is volt oly fontos számára az erkölcsi rehabilitáció az őt annak idején megbélyegző MSZMP utódpártjától. Legalább ennyi jóvátétel jutott neki, hiszen az ellene folytatott bírósági eljárást annak idején úgy bújtatták be a köztörvényes gazdasági bűncselekmény köntösébe, hogy a rendszerváltást követően nem lehetett igazolni a per koncepciój jellegét.

IRODALOM

- GAZSÓ L. FERENC–ZELEI MIKLÓS: *Az asszony végzete*. In uők: *Az elrabolt emberöltő*. Budapest, 1990, Képes 7 Könyvek. 76–88. p.
- MURÁNYI GÁBOR: 1964. In Révész Sándor (szerk.): *Beszélő évek, 1957–1968. A Kádárkorszak története. I. rész*. Budapest, 2000, Stencil Kulturális Alapítvány. 359–373. p.
- TISCHLER JÁNOS: „Egy becsületes tsz-főkönyvelő egyedül többet sikkaszt, mint ez a 23 ember együtt”. Az Onódy-ügyről az MSZMP Központi Bizottságában, 1965. március 11. In Rainer M. János–Standeisky Éva (szerk.): *Évkönyv 2003. XI. Magyarország a jelenkorban*. Budapest, 2003[a], 1956-os Intézet. 33–50. p.
- TISCHLER JÁNOS: Politikai-gazdasági bűnügyek a hatvanas évek első felében. In Rainer M. János (szerk.): *Múlt századi hétköznapiak. Tanulmányok a Kádár-rendszer kialakulásának időszakáról*. Budapest, 2003[b], 1956-os Intézet. 331–371. p.